

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
Факультет соціології і права
Кафедра соціології**

«До захисту
допущено»
Завідувач кафедри
_____ Павло КУТУЄВ
«__» _____ 20__р.

**Дипломна робота
на здобуття ступеня бакалавра
за освітньо-професійною програмою «Врегулювання конфліктів та
медіація»
спеціальності 054 «Соціологія» на тему: «Конфліктні ситуації та
шляхи їх вирішення при реінтеграції переселенців зі Сходу
України»**

Виконав:
студент ІV курсу, групи СЛ-71
Чугунов Володимир Олександрович

Керівник:
Доцент кафедри соціології, кандидат філософських наук
Пиголенко Ігор Вікторович

Рецензент:
Кандидат філософських наук, старший викладач
Пашов Ростислав Іванович

Засвідчую, що у цій дипломній роботі
немає запозичень з праць інших авторів
без відповідних посилань.
Студент (-ка) Чугунов Володимир
Олександрович

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет соціології і права
Кафедра соціології

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Спеціальність 054 «Соціологія»

Освітньо-професійна програма «Врегулювання конфліктів та медіація»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Павло КУТУЄВ

«__» _____ 20__р.

ЗАВДАННЯ

на дипломну роботу студенту

Чугунову Володимирі Олександровичу

1. Тема роботи "Конфліктні ситуації та шляхи їх вирішення при реінтеграції переселенців зі Сходу України" керівник роботи доцент кафедри соціології, кандидат філософських наук Піголенко Ігор Вікторович від «20» травня 2021 р. №1226-с
  2. Термін подання студентом роботи 11.06.2021
  3. Об'єкт, предмет роботи

Об'єктом дослідження є розвиток поняття «реінтеграція» та дослідження реінтеграції громадян України, що біли вимушені покинути тимчасово окуповані території Донецької та Луганської областей, а також анексованої Автономної республіки Крим. Предметом дослідження в даному випадку виступає тенденція до вимушеної міграції населення України а також питання що стосуються реінтеграції тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.

4. Зміст роботи:

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОЛОЖЕННЯ У ВИМІРІ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕІНТЕГРАЦІЇ ТА РЕІНТИГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1. Історико-методологічні основи понять «реінтеграція» та «інтеграція»

1.2. Інтерпретація поняття «реінтеграція» в Україні

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2. РЕІНТЕГРАЦІЙНІ ПРАКТИКИ У МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИЦІ. ОСНОВНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ГРОМАДЯН РІЗНИХ КРАЇН.

2.1. Пояснення суті та необхідності пізнання міжнародних практик
реінтеграції у власних країнах

2.2. Сучасні практики процесу реінтеграції у державі

РОЗДІЛ 3. ДОСВІД ЖИТЕЛІВ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ. ВИЗНАЧЕННЯ ТЕХНІК І ТАКТИК РЕІНТЕГРАЦІЇ В УКРАЇНІ.

3.1. Дослідження населення та політичних сил України. Аналіз прес релізів
соціологічних досліджень

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ

ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

5. Перелік ілюстративного матеріалу (із зазначенням плакатів,
презентаційтощо): 7 таблиць, 8 рисунків.

6. Дата видачі завдання березень 2021 р.

Календарний план

	Назва етапів виконання дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Визначення напрямку дослідження	Вересень 2020	
2	Формування джерельної базидослідження	Листопад-грудень 2020	
3	Складання розгорнутого плану	Грудень 2020	
4	Написання вступу до роботи (визначення об'єкту, предмету, мети та завдань)	Лютий 2021	
5	Підготовка і написання I розділу дипломної роботи (Загальні теоретико-методологічні положення у вимірі дослідження реінтеграції та реінтеграційних процесів)	Березень-квітень 2021	
6	Написання II розділу дипломної роботи (Реінтеграційні практики у міжнародній практиці. основні засади сучасної реінтеграції громадян різних країн.)	Квітень 2021	
7	Написання III розділу дипломної роботи (досвід жителів тимчасово окупованих територій. визначення технік і тактик реінтеграції в Україні)	Квітень-травень 2021	
8	Написання висновків та коригування списку літератури.	Травень 2021	
9	Передача дипломної роботи на кафедру	11.06.2021	

Студент

Володимир ЧУГУНОВ

Керівник

Ігор ПИГОЛЕНКО

Анотація

Чугунов Володимир Олександрович Конфліктні ситуації та шляхи їх вирішення при реінтеграції переселенців зі Сходу України – На правах рукопису. Дипломна робота за спеціальністю 054 «Соціологія». – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», кафедра соціології. – Київ, 2021. – 75 с., список джерелз 41 найменування.

Дипломна робота представляє дослідження конфліктних ситуацій та шляхів її подолання у ході процесу реінтеграції тимчасово окупованих Донецької та Луганської областей. Розгляд структури поняття реінтеграції дослідники проводили за допомоги досліджень Н. Лумана, та Е. Гідденса. Робота складає у собі теоретичні засади транскрипції поняття «реінтеграція» та аналізу досвіду різних прошарків процесу реінтеграції у практиках як країн світу, так і українського кейсу. Реінтеграційні процеси в Україні на думку дослідників відносяться до громадян, території, та у особливому порядку- до військових.

У ході презентації результатів інтерпретація даних дослідження що потрапляють у інформаційний простір прямо відносяться до процесу реінтеграції в Україні. Обрані прямі кроки та дії, що сприяють розвитку поняття та процесуальної процедури поняття реінтеграція.

Ключові слова: Реінтеграція, інтеграція, процес реінтеграції, мобілізація, дослідження інтеграційної практики, міжнародна практика реінтеграції, соціально-культурний розвиток, імплементація досвіду.

Abstract

Chugunov Volodymyr Oleksandrovykh Conflict Situations and Ways to Solve Them When Reintegrating the Internally Displaced Persons from the Ukrainian Region - On the Rights of the Manuscript. Diploma thesis on specialty 054 "Sociology". - National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute named after Igor Sikorsky", Department of Sociology. - Kyiv, 2021. - 75 p., list of sources of 41 name.

The diploma thesis presents the research of conflict situations and ways of their solution in the course of reintegration process of temporarily occupied Donetsk and Luhansk regions. The researchers looked into the structure of the concept of reintegration with the help of studies by N. Luman and E. Giddens. The work includes theoretical grounds for transcription of the notion "reintegration" and analysis of experience of different ways of reintegration process in practices of both countries of the world, and the Ukrainian case. In the opinion of the researchers reintegration processes in Ukraine are related to the people, territory, and especially to the military personnel.

In the course of presentation of the results the interpretation of the research data that are received in the information space directly relates to the process of reintegration in Ukraine. The direct terms and actions that contribute to the development of the notion and the processual procedure of the notion reintegration are outlined.

Key words: reintegration, reintegration, process of reintegration, mobilization, research of integration practice, international practice of reintegration, social and cultural development, implementation of experience.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОЛОЖЕННЯ У ВИМІРІ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕІНТЕГРАЦІЇ ТА РЕІНТИГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	11
1.1. Історико-методологічні основи понять «реінтеграція» та «інтеграція».	11
1.2. Інтерпретація поняття «реінтеграція» в Україні	17
РОЗДІЛ 2	23
РЕІНТЕГРАЦІЙНІ ПРАКТИКИ У МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИЦІ. ОСНОВНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ГРОМАДЯН РІЗНИХ КРАЇН.	23
2.1 Пояснення суті та необхідності пізнання міжнародних практик реінтеграції у власних країнах	23
2.2 Сучасні практики процесу реінтеграції у державі	31
РОЗДІЛ 3	37
ДОСВІД ЖИТЕЛІВ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ. ВИЗНАЧЕННЯ ТЕХНІК І ТАКТИК РЕІНТЕГРАЦІЇ В УКРАЇНІ.	37
3.1 Дослідження населення та політичних сил України. Аналіз прес релізів соціологічних досліджень.	37
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55
ДОДАТКИ	61

ВСТУП

Актуальність теми дипломного дослідження. Питання реінтеграції та реінтеграційних процесів є досить гострим у наш час, адже саме на території України у наслідок збройного конфлікту результатом якого стала тимчасова окупація двох регіонів протікає процес інтеграції місцевих жителів у інші регіони, та паралельно влада імплементує міжнародний досвід у пошуку кейсів для реінтеграції тимчасово окупованих територій. ВПО потребують особливого статусу, та план реінтеграції населення вдосконалюється шляхом обробки інформації щодо потреб та задач, поставлених процесами адаптації населення.

Актуальністю можна виділити необхідність у пошуку моделі реінтеграції за допомогою світових практик, а також із залучанням досліджень, проведених як на території України, так і за її межами, особливо враховуючи достатню кількість польового матеріалу, необхідного для вирішення задач, поставлених перед дослідниками.

Стан наукової розробленості проблеми. Світові дослідники присвятили тематиці реінтеграції та інтеграційних процесів громадян велику увагу, але, у наш час актуальність поняття «реінтеграція» змушує дослідників проводити аналіз та трансформацію поняття щодня, що у свою чергу спричиняє постійній актуалізації та трендовості терміну. Серед основних дослідників поняття та процесів реінтеграції можна виділити Д. Вудса, Н. Лумана, Е. Гідденса, Муріч С., Т. Парсонса, М.Олбрайта та І. Валлерстайна.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є розвиток реінтеграційних процесів серед населення України .

Предметом дослідження є трансформаційні процеси, їх поетапні досягнення та обсяг реінтеграційних процесів тимчасово окупованих територій Донецької і Луганської областей.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є реінтеграційні процеси у випадку інтеграції ВПО, реінтеграція та процеси відновлення відносин між сторонами конфлікту, процес реінтеграції територій, аналіз розвитку терміну реінтеграція в Україні .

Реалізація поставленої мети зумовила виконання таких **завдань**:

- проаналізувати сутність поняття «реінтеграція» для відокремлення частин що потребують більш поглибленого аналізу;
- дослідити концепт проекту реінтеграції на практиках зарубіжних країн та накласти практики на українські реалії;
- розглянути реінтеграцію, як життєво необхідний проект, задля збереження територіальної цілісності України;
- дослідити суть процесу інтеграції населення України;
- проаналізувати тенденції реінтеграції у реальному часі та співставити з досвідом інших країн.

Методи дослідження. У дослідженні використано такі соціологічні та загальнонаукові методи: логіко-семантичний метод для глибинного аналізу та розуміння понятійного апарату концепції міжнародної міграції; моделювання ризиків, з якими стикаються трудові мігранти з України; компаративний аналіз результатів відомих статистичних досліджень міграції структурно-функціональний аналіз у визначенні соціальних ризиків, які зустрічають трудові мігранти на шляху адаптації.

Теоретична та практична цінність роботи. Розглянуті у роботі наявні дані є внеском до теорії та емпіричного вивчення процесів реінтеграції та можуть бути використані як доробок до досліджень суспільних, або громадських організацій, прес релізів, журналістичних робіт або інших типів викладення.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, кожен з яких поділений на відповідні підрозділи, наявність висновків за підрозділами, наявність загальних висновків, рекомендацій та додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 75

сторінки (з них 46 основного тексту). Список використаних джерел містить 41 найменувань.

РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОЛОЖЕННЯ У ВИМІРІ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕІНТЕГРАЦІЇ ТА РЕІНТИГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1. Історико-методологічні основи понять «реінтеграція» та «інтеграція».

Використовуючи термін «реінтеграція» варто завжди звертати особливу увагу на низку фактів що впливають на доцільність, значимість та інтерпретацію як основного факту, так і підбирати термінологію, здатну до використання спільно із терміном «реінтеграція».

По перше- термін «реінтеграція найбільш доцільно використовувати до мігрантів, або громадян що мають або подвійне (потрійне громадянство), були громадянином України та проживають у будь якій країні, або громадяни що мають громадянство іншої країни, але приїхали до України, і мають намір подавати документи для отримання виду на житло.

Саме тому, часто можна побачити використання термінів «інтеграція» і «реінтеграція» у подібному ключі, та коментуючи або заключаючи та підсумовуючі певні набори даних, проаналізованих під час обробки первинної інформації соціологічного дослідження. Найчастіше дана філологічна помилка, що з кожним роком наближається до того щоб перерости у варіативність, допускається у відношенні до внутрішньо перемішених осіб, жертв терактів, терористичних атак та агресій з боку країн агресорів та противників держави громадян що вимушені покидати домівці.

Будь який член суспільства на початку життя потрапляє у певну систему навколо себе, де впродовж розвитку особистості взаємодіє зі суспільством у двох напрямках:

- Соціальний напрям.
- Особистісний розвиток.

Зважаючи на націленість до ототожнення терміну «інтеграція»

безпосередньо до суспільства, варто звернути увагу на одного з основоположників структурного підходу- Т. Парсонса, який зауважив що-« «інтеграція в суспільство його членів передбачає наявність зони взаємопроникнення між соціальною та особистісною системами. Відношення тут в основному тристоронне, оскільки частини культурної системи, так само як і частини соціальної структури, інтерналізовані в особистостях, але в той же час частини культурної системи інституціолізовані в суспільстві»»).

Можна прослідити три елементи взаємодії- людина- людина- держава. Або людина- людина- суспільство. Це максимально спрощений варіант побудови зв'язку взаємодій громадянину що переживає процес реінтеграції. Водночас констатація взаємовпливу й взаємодії соціальної та особистісної систем надалі спеціально майже не досліджувалася. Інтегративна функція переважно розглядалася з боку дії соціальної системи, яка мала забезпечувати лояльність індивідів по відношенню до соціетального колективу. Це вже заключення колегії дослідження соціально-психологічних чинників інтеграції українського соціуму (Соціально-психологічні чинники інтеграції українського соціуму, 2016).

Переходячи до інтерпретації та детального аналізу різниці та спільних рис двох наукових понять необхідно почати з історичних аспектів розвитку та формування понять, першим застосувавши поняття «соціальна інтеграція» під час розробки та написання праці що встане в основу створеної Гербертом Спенсером теорії суспільства. Спенсер вважав що саме інтеграція- це прямий шлях, а також найважливіша частина такого процесу як розвиток, але на відміну від заключень Герберта Спенсера, зараз ми маємо переважати та зауважувати на те що у сьогоденні рівновагу досягти майже неможливо. Ти не можеш захопити регіон, тому що тобі нікуди селити жителів втраченого регіону. Але у той самий час можна зазначити що при цьому іншою мірою на вагах виступають економічні та іншого виду цінні інвестиції. Так, вважаємо доцільно розглянути наступну сходинку розвитку бачення як теорії, так і значення термінів Герберта Спенсера.

Серед послідовників Герберта Спенсера варто виділити кількох видатних науковців, психологів та соціальних діячів, які використовували поняття «інтеграція» вкладали у нього різний спектр значимих та побічних, не особливо зв'язаних між собою процесів, що мали відношення до переселення, влаштування на роботу та проблеми із працевлаштуванням, вирішення домашніх та соціальних проблем,

У першу чергу варто виділити та зазначити підходи деяких вчених стосовно процесів інтеграції. Так, існують теорії, за якими процес інтеграції- це процес під час якого держава та громадянин утворюють дещо схоже на симбіоз, під час якого керування життєдіяльністю та соціальним контактуванням з іншими громадянами буде відведено державі. (Д. Бондаренко, 2011) Дані підходи можна пояснити досвідом та наглядним баченням схожої моделі державотворення у минулому столітті, у часи формування Союзу Радянських Соціалістичних Республік, та особливо у середині двадцятого сторіччя під час відновлення країни від подій під час Другої Світової війни, у часи коли переселення цілих народів та народностей сприймалось як даність, а згуртованість та курс на суцільну русифікацію сприяв достатньо легкій асиміляції у більшості випадків, а зростання темпів розвитку та відновлення було на неймовірно високому рівні.

Але враховуючи усі деталі та аспекти можна зауважити що дані результати були зумовлені та продиктовані вмотивованістю громадян СРСР та сприятливими умовами в багатьох місцях, також жорстке, місцями навіть занадто жорстке управління на короткій відстані у підсумку дало лише позитивний ефект в угоду цифрам, забуваючи про людські життя та не зважаючи на просто безлюдні умови проживання у перші часи та нестачу ресурсів не тільки для повноцінного відновлення, а також і для власного населення, що в цілому не сильно вплинуло на терміни відновлення.

Інтеграційний процес дуже глибоко та послідовно дослідив Ніклас Луман зі слів Костянтина Феофанова вказуючи що- «Дослідження «сучасних альтернатив нормативної інтеграції» становить одну з основних цілей Лумана;

сам термін «інтеграція» знаходить у Лумана нове «неромантичне» звучання і позначає «уникнути ситуації, при якій робота однієї підсистеми створює нерозв'язні проблеми в іншій » Що впливає на формування локальних консенсусів та як системи реагують на їх наявність або відсутність, які форми і механізми «уникнення» і «згладжування» протиріч і конфліктів між різними «взаємопроникаючими» ціннісно номативними підсистемами? Відповідь на це питання, - вважає вчений, - вимагає розгляду видів соціальних систем і характерних для них засобів комунікації, механізмів взаємопроникнення, протиріч і конфліктів.» . (Д. Бондаренко, 2011)

Ніклас Луман вважав доцільним наголосити що процес інтеграції частіш за все несе у собі певну конфліктну вірогідність, адже процес інтеграції- це завжди пізнання чогось нового, і це пізнання є умовно примусовим, адже виправдане ситуацією, до якої актор не завжди готовий, а інколи навіть сприймає таке положення з характерним опором, та небажанням ламати у собі ті принципи, манери, поведінкові реакції, або інші індивідуальні характеристики. І на думку Лумана суспільство має бути готовими до прийняття таких індивідів, ба більше, Ніклас Луман не планував тішити свою наукову діяльність, натомість впродовж своїх досліджень заключив необхідність заохочувати до вирішення конфліктних ситуацій під час процесів інтеграції вказівками всім членам громади щодо сприйняття нових одиниць взаємодії, не лише як конкурентів та додатковий білет на пасажирському сидінні, а як майбутніх друзів і колег на ново побудованих, спеціалізованих місцях для праці, також наполягав та вважав за доцільне формування спеціалізованих груп, та спілок, що безперервно налаштують потік швидкої асиміляції будь яких претендентів. Вчений зосередив увагу на чинниках що сприяють уповільненню потоку населення, та моментах що можуть дати найвищий коефіцієнт корисної дії, за найменших зусиль.

Розглядаючи аспекти терміну «реінтеграція» хочеться звернутись до історичних події, та заключити що реінтеграційні процеси під час поновлення громадянства громадянином країни, держава брала на себе обов'язки на початкових етапах проінформувати, а надалі і посилено допомагати у процесах

асиміляції на різних рівнях, як під час підбору житла, так і у бюрократичних моментах та будь яких етапах що потребують втручання або складають або можуть створити неприємності.

Реінтеграція- термін, що можна помітити занурившись у прадавню історію людства. У своїй роботі Т.Алябьева переказує момент із прадавнього документа, переданого у наші часи представник Олександрійської школи, філософ-неоплатоник Стефан візантійський. У документі під назвою Дікераха автор розкриває зміст поняття «реінтеграція наступним чином-

«Реінтеграція - спогад або відновлення того чи іншого досвіду або події повністю за допомогою переживання одного з його аспектів (лат .Re - повтор + Integratio - відновлення).» (Т. Алябьева, 2012)

Споглядаючи сучасні реалії використання терміну «реінтеграція», можна прослідкувати поступове повернення до первозданної спланованої теорії використання поняття. Адже саме відновлення досвіду ми можемо бачити майже на усіх кейсах у рамках реінтеграції. Чи то відбудовування та відновлення інфраструктури, чи психологічна допомога постраждалим від природніх катаклізмів.

Реінтеграція - це процес, в ході якого індивід за допомогою певних маркерів та взаємодії з ними моделює ситуації заради штучного розвитку досвіду та певної гнучкості у питаннях поставлених перед актором. Саме тому питання взаємодії учасників процесів реінтеграції так потребує не стільки теоретичної бази та навчання акторів усім тонкощам при перебудуванні ритму життя, а саме цільова допомога, налаштована на кожного індивіда окремо. (Сорокін П.)

Поняття «реінтеграція» також можна інтерпретувати використовуючи різні підходи та практики дослідників в історії досліджень реінтеграції як населення у вигляді звичайних громадян, регіонів, що були приєднані через певний час окупації, під час анексії або будь якого іншого виду втручання у територіальну цілісність держави. Останні роки трендовості набув досвід при якому поняття «реінтеграція» використовують під час повернення у суспільство та взаємодію з

навколишнім світом військових що приймали участь у збройних конфліктах, спец операціях, війнах і т.д.. На фоні кейсів останніх років по всьому світу було створено безліч аналітичних та кількісних підходів до аналізу повернення ветеранам наприклад АТО нормального психічного, та соціального стану. Поняття реінтеграція все частіше почало з'являтися серед ключових слів, та анотацій до робіт все можливих дослідників, що спричинило характерний бум у дослідженнях у даному напрямку і вилилось у створення нової соціологічної парадигми, що отримала широке призначення саме серед військового контингенту країн, що долучаються до практик використання даної парадигми, серед яких є і Україна. Наша країна використовує практики, засновані під час формування парадигми. Міжнародний центр перспективних досліджень охарактеризував миробудівничу парадигму як- «Зазвичай під миробудівництвом розуміється широкомасштабна діяльність міжнародних та національних акторів з метою підтримки соціальних, політичних, професійних, релігійних, будь-яких інших активних груп чи структур, які сприятимуть зміцненню миру і запобіганню рецидиву конфлікту.

Миробудівництво покликане підвищувати довіру між сторонами та може мати багато спільних ознак, які також притаманні превентивній дипломатії. Однак обидві форми міжнародного втручання мають різні цілі: превентивна дипломатія спрямована на запобігання кризи, а миробудівництво – уникнення повторення кризи.

Миробудівництво включає заходи, властиві і для операцій з підтримання миру, зокрема роззброєння сторін, демілітаризація та розмінування територій, а також такі заходи як репатріація біженців, підготовка персоналу силових структур, нагляд за проведенням виборів, захист прав людини, реформування та зміцнення державних установ, стимулювання політичного діалогу тощо. У цілому ж за останні десятиліття випрацювано розуміння миробудівництва як концепції різнорівневої системної діяльності протягом тривалого періоду часу з метою усунення глибинних причин конфлікту і створення структур, які здатні забезпечити культуру діалогу і мирного врегулювання суперечок. Така

діяльність може включати в себе найрізноманітніші заходи – від уроків примирення та взаєморозуміння до справедливого розподілу чи доступу до ресурсів, реформи конституційного ладу, боротьби з корупцією у правоохоронних органах чи забезпечення чесних і справедливих виборів, запровадження гендерної рівності, усунення різних форм дискримінації тощо.

Миробудівництво сприяє утвердженню так званого «позитивного» або «сталого» миру, тобто не просто призупиненню насильства чи бойових дій, а усуненню глибинних причин конфлікту, врегулювання проблем, які можуть зумовити його відновлення. (Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, 2011)

Але процес реінтеграції громадян всередині країни, при зміні місця проживання в зв'язку із неможливістю проживання на історичній батьківщині актора також став актуальною темою для досліджень.

Миробудівництво- це одна з основних засад для реінтеграції населення у випадках коли громадяни були вимушені у швидкому порядку покинути домівки та переїздити у інші міста. У такому випадку держава ініціює створення великої кількості акцій та ініціатив, направлених на підтримку місцевих жителів.

1.2. Інтерпретація поняття «реінтеграція» в Україні

Вперше під час доби Незалежності українське суспільство зіштовхнулось із необхідністю затвердження та остаточного формування поняття «реінтеграція», це було зумовлено агресією історичного ворога, але союзника останніх років, Російської Федерації. Анексія Криму під час акцій у столиці України стала болісним ударом з боку «братської» республіки, регіони України мали у короткі терміни прийняти велику кількість населення, у швидкому порядку переформувати армію, налагодити процеси заморозки співпраці та зупинку постачання товарів на непідконтрольну територію.

Через невелику кількість часу Росія втрутилась на територію України з іншого боку- Донецької та Луганської областей. І якщо в ситуації з анексованою

Автономною республікою Крим громадяни вважали що дана акція не несе довгострокового характеру і за статистикою не масово виїжджали на підконтрольну територію, то в ситуації з тимчасово окупованими областями жителі просто не встигали купляти квитки, та влаштовували великі затори, тому що ось як наприклад постраждало саме місто Донецьк, за словами колишнього мера Донецька «. У Донецьку зруйновано понад 1600 об'єктів житла і соціального призначення, у тому числі 28 шкіл, 19 дитячих садків і багато об'єктів інфраструктури, дуже постраждали майже всі об'єкти енергетики та вугільної промисловості.» (Україна, 2014)

Процес реінтеграції має однакове відношення як до громадян країни що має території, що вимагають переселення населення, так і власне до самих територій, що потребують політичних, соціальних, військових дій з ціллю повернення проблемних територій до нормального функціонування у складі держави що планує процес реінтеграції територій

Ефективність реінтеграції може бути досягнута лише завдяки розвитку місцевих громад та балансу між державною допомогою й самостійними громадянськими ініціативами. Окрім заходів для відновлення та підвищення якості соціальних послуг, інфраструктури та місцевої економіки, потрібно приділяти увагу сегментам проблеми, де саме спричинився конфлікт. Реінтеграція має привести до зміцнення потенціалу держави та громадянського суспільства в зоні конфлікту. (Офіційне інтернет-представництво Президента України, 2015)

Для формування ж ефективною стратегії з реінтеграції необхідно проаналізувати та врахувати причини виникнення загроз національній безпеці, характер конфлікту та врегулювання, здатність держави до національного захисту та можливий вплив репатріації на процес реконструкції та примирення. Важливим етапом у виробленні комплексної стратегії реінтеграції території є аналіз характеру військового протистояння, причин виникнення загроз національній безпеці та здатність держави до відновлення національної безпеки. (Ржевська, 2020)

Аналізуючи виступи політичних діячів, політологів, читаючи звіти та статті стосовно процесу реінтеграції територій України, а саме Донецька і Луганська найбільше прихильників серед дослідників отримав підхід Володимира Лупація, політолога, співзасновника Національної платформи "Діалог про мир та безпечну реінтеграцію" що у своєму інтерв'ю вказав необхідні на його думку основні положення під час емплементачії світового досвіду зібраного у створеній національній платформі, а саме:

«Зміст "безпечної реінтеграції" має складатися щонайменше з чотирьох вимірів.

Перший вимір – ключові пріоритети та проактивна політика.

Пакет першочергових заходів для повноцінної реінтеграції підконтрольних територій Донецької та Луганської областей.

Другий вимір – принципи безпечної реінтеграції в контексті існуючих ризиків.

Спробуємо назвати кілька принципів:

- реінтеграція тимчасово окупованих територій ОРДЛО за умови недопущення "імпорту нестабільності та правового свавілля" в Україну;
- створення надійних бар'єрів для проникнення на територію України незаконних збройних формувань, міжнародних злочинних та терористичних груп з ТОТ;
- відновлення єдиного культурного та гуманітарного простору, але без розповсюдження на територію України ідеології російського іредентизму та будь-яких форм українофобії, ксенофобії і релігійного фундаменталізму;
- поетапне відновлення єдиного економічного простору, але за умови мінімізації ризику поширення мародерської моделі економіки, соціальної нестабільності, потоків контрабанди та наркотрафіку з ТОТ;
- визначення моделі взаємодії з РФ на перехідний період, поки не буде відновлено територіальну цілісність України.

- Третій вимір – особливості здійснення місцевого самоврядування ОРДЛО.
- В Україні багато розмов про "особливий статус". В контексті давати цей статус тимчасово окупованим територіям чи ні. Ці розмови варто перевести у площину професійної дискусії.

Передусім хочу нагадати про примат Конституції України. Відтак особливий правовий статус місцевого самоврядування в ОРДЛО є похідним від норм чинної Конституції та законодавства України. (Верховна Рада України, 2014)

Крім того, потрібно чітко задекларувати, що особливий статус місцевого самоврядування в ОРДЛО не може бути результатом поділу та делегування суверенітету української держави, але може бути продуктом делегування окремих державних функцій управління органам місцевого самоврядування. Тобто, "так" принципу делегування, "ні" – політичному самовизначенню.

Сам особливий статус місцевого самоврядування в ОРДЛО може набути чинності за умови попереднього саморозпуску самопроголошених та невизнаних органів влади на тимчасово окупованих територіях.

Ще одна обов'язкова умова – гарантії безпечної репатріації (повернення) додому вимушених переселенців, які втікли від війни і переслідувань на підконтрольну територію.

Нарешті четвертий вимір дискусії стосується етапів "безпечної реінтеграції".

Безпечна реінтеграція – не одноразова дія, а процес.

Відтак необхідно передбачити перехідний період та визначити цілу низку етапів, які необхідно пройти перш, ніж будуть досягнуті кінцеві цілі. Умовно, можна говорити про п'ять етапів, кожен з яких передбачає підготовчу роботу:

1. Завершення збройної фази конфлікту та політичне врегулювання
2. Перехідна модель управління та пошук української формули перехідного правосуддя
3. Економічне відновлення та розвиток, інфраструктурна реінтеграція

4. Стабілізація, децентралізація, відновлення самоврядування

5. Безпечна реінтеграція»» (Українська правда, 2020)

Тобто, Володимир Лупацій дослідив процес реінтеграції у кількох вимірах, що надало можливість запропонувати чіткий план дій, що змістовно викладено у рамках підготовки до переговорів у контактній групі. Аналіз досвіду світових прикладів інтеграцій різних категорій населення реалізувався у створенні чіткого плану дій, який не має високої залежності від західних партнерів.

Звертаючи увагу на те що тимчасово окуповані території Донецької та Луганської областей потребують переселення жителів, та розуміючи що місцеві жителі мають рідних та нерухомість на території підконтрольній Україні влада запровадила створення закону що дав би змогу місцевому самоврядуванню самостійно впроваджувати певні допоміжні ініціативи, направлені на спрощення процесів асиміляції.

Закон України Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей (Верховна Рада України, 2014, 1-4)

Висновки до розділу 1.

Історичний розвиток терміну «реінтеграція» постійно перебуває у стані розвитку, та потребує неперервного вдосконалення та оновлення заради відповідності викликам часу. Спостерігаючи за розвитком як термінології так і самої суті викладеної у ключові поняття сьогодення високим можна виділити широкий спектр можливості застосування та трансформації деталей всередині чіткої структури механізму взаємодії частин програми поняття. Розвиток поняття «реінтеграція» набув останнього оновлення саме під час гібридної війни України та Росії, у час коли питання реінтеграції як регіону так і громадян стало дуже гострим, та у той же час два виділені аспекти вимагають настільки різної направленості, що важко сприймати обидва настільки масштабні процеси під однією термінологією.

Однак у наш час узагальнюючи нечисленну кількість механізмів та практик, поняття «реінтеграція» концентрує у собі необхідне направлення реагування держав та суспільств на процес у цілому.

Досвід України у процесі реінтеграції жителів та територій має дуже сумнівні сподівання на ідеальну згуртованість, та готовність економічно та на юридичному рівні підтримати вимушено переміщених осіб, не кажучи вже про роботу у рамках повернення як територій, так і громадян проти яких зараз використовують інформаційні атаки. Однак маючи достатньо досвідчену наукову базу українська сторона готова пропонувати варіанти щодо зрушення процесу інтеграції як громадян тимчасово окупованих територій, так і території Луганської та Донецької областей.

РОЗДІЛ 2

РЕІНТЕГРАЦІЙНІ ПРАКТИКИ У МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИЦІ. ОСНОВНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ГРОМАДЯН РІЗНИХ КРАЇН.

2.1 Пояснення суті та необхідності пізнання міжнародних практик реінтеграції у власних країнах

Над зусилля, спрямовані на швидку інтеграцію українського населення з боку держави та тогочасної влади не змогли надати необхідного обсягу підтримки з боку як громадян України, так і з боку політичної еліти того часу. Саме тому практики і кейси зарубіжних країн у питанні процесу реінтеграції територій та інтеграції власних громадян можуть надати необхідний рівень пізнання питання стосовно необхідності прийняття необхідних рішень та створених завдань.

Звертаючи увагу на прямих конкурентів наших гібридних ворогів у боротьбі за світове володарювання не можна не звернути увагу на досвід реінтеграції військового контингенту населення країни, яка за останні сто років встигла прийняти участь у десятках воєн, к переважній кількості з яких не тільки як військовий консультант та торгівець або волонтер. Саме тому необхідність постійної боєготовності змушує владу витратити захмарні бюджети на витрати з психічного відновлення власних громадян, що повернулись зі служби тривалістю часом по кілька років.

Починаючи з конгресу США, який ініціював створення комітету з відновлення ветеранів, які нещодавно повернулись з гарячих точок, та надав комітету права на висунення ініціатив стосовно грошових та соціальних забезпечень військовим та їх сім'ям упродовж кількох років після військової пенсії. Громадяни США що повернулись із відряджень одразу по прибутті на батьківщину потрапляють у сферу інтересів організації «Ветерани зарубіжних воєн США», яка починає контактувати з бійцем з моменту прильоту та на

протязі кількох років, постійно маючи контакт із підопічним, та допомагаючи у вирішенні складнощів юридичного характеру. Оборонні структури сумісно із Міністерством у справах ветеранів напрацьовують єдиний підхід до інтеграції проблемних індивідів під час реінтеграції даних акторів до сучасного, більш швидкого та швидкоплинного ритму життя. Практики залучання як групових так і поодиноких сеансів психотерапії, залучання до різних волонтерських ініціатив, робота з хворими дітьми та особливо практика спілкування та допомоги літнім людям та тваринам демонструє виключну статистичну цінність, адже за даними Daily Mail близько 80 відсотків пацієнтів повністю, без збоїв та панічних атак пристосувались до плинності життя на батьківщині.

Спираючись на дослідження Технічною робочою групою з питань житла, землі та майна «Закордонний досвід забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб та компенсації за пошкоджене/зруйноване житло» звернемося до досвіду кількох країн що мали досвід забезпечення житловою площею внутрішньо переміщених осіб.

«Кіпр. До 2005 року реституція не застосовувалась, оскільки не було можливості для греків-кіпріотів повернутися в свої домівки. Саме через цю обставину ЄСПЛ дозволив грекам-кіпріотам звертатися безпосередньо в ЄСПЛ, не вичерпуючи внутрішні засоби правового захисту. Механізм Уряду був створений в 2005 році, після рішення ЄСПЛ Ксенідес-Арестіс проти Туреччини. З того часу реституція застосовується в таких випадках:

1. Право власності або право використання власності не було передано будь-якій особі, крім держави, за умови, що реституція не представляє загрозу для національної безпеки та громадського порядку, а предмет реституції не перебуває у військових дій.

У 2005 році уряд ТРПК прийняв законодавство, і в 2006 році була створена Компенсаційна комісія нерухомої власності, що є місцевим напів судовим органом, що складається як мінімум з 5 і максимум 7 членів, які розглядають і оцінюють претензії греків-кіпріотів щодо їх нерухомості на Півночі і складають висновок про реституцію, обмін або компенсацію щодо цього майна, які повинні

бути надані заявникам - грецьким кіпріотами. У березні 2010 року ЄСПЛ виніс рішення у справі Демопулос проти Туреччини, в якому визнав Компенсаційну комісію нерухомої власності (ККН) ефективним претензійним органом щодо кіпрської нерухомості. Це означає, що греки-кіпріоти повинні звертатись до ККН і повинні пройти цей етап, перш ніж вони можуть подати позов проти Туреччини в ЄСПЛ (Махто С., 2016)

У відповідь на це рішення, мало місце значне збільшення числа греків-кіпріотів, які звернулися в комісію. Багато грецьких кіпріотів втратили надію на перспективу всеосяжного рішення кіпрської проблеми і вважають, що звернення до Комісії тепер є єдиним засобом 15 ефективного правового захисту для своїх претензій. Спочатку робота Комісії була розрахована до 21 грудня 2009 року, в подальшому її роботу було продовжено.

До кінця 2014 року близько 6000 заявок були подані в Комісію; близько 600 були вирішені (10%). Процедура надання житла Греки-кіпріоти несуть тягар доведення того, що нерухомість на Північному Кіпрі була в їх власності (або у власності їх померлих попередників) до 20 липня 1974 року, і немає ніяких інших правомочних конкурентів для цієї нерухомості. Спочатку Міністерство з питань житлових справ розглядає заявку 30 днів і має відповісти, надаючи свою думку. Після представлення думки міністерства, Комісія може скликати засідання, щоб дати вказівки щодо подальшої деталізації або необхідних документів, а також висновку, чи буде проводитися інспекція на місці. Якщо вважатиме за доцільне, Комісія має право викликати і заслухати свідків. Рішення Комісії ухвалюються на основі простої більшості при кворумі 2/3 від загального числа членів.

Комісія повинна оголосити рішення протягом 3-х місяців. Проте, написання мотивованого рішення за деяких обставин може бути продовжено до 6 місяців.

Після того, як комісія винесе рішення, міністерство звертається до заявника з пропозицією про «мирову угоду», яка встановлює умови врегулювання пропозиції. Заявник повинен відповісти на це протягом 1 місяця.

Якщо заявник приймає пропозицію, то мирова угода буде підписана і виконана. Якщо заявник відхиляє пропозицію, буде видано повідомлення про незгоду. Якщо згода не може бути досягнута, заявник має право звернутися до Вищого адміністративного суду, а потім до ЄСПЛ.

Комісія має право видавати наказ про реституцію (відновлення майна заявника), обмін (пропонуючи альтернативну власність заявникові) або компенсацію за майно, а також про замовлення компенсації за втрачену вигоду від використання і збитки немайнового характеру, пов'язані із нерухомістю. На додаток до обміну, заявник має право також вимагати компенсації за втрачену вигоду і компенсацію моральної шкоди. Після досягнення врегулювання, заявники втрачають право подати позов щодо свого майна в майбутньому. До Комісії також можуть бути подані заявки щодо рухомого майна, яке було втрачено в 1974 році». (Маліновська, 2011)

Стосовно кіпрського сценарію важко говорити однозначно, але факт того що домовленість була досягнута говорить про те що практика соціального впливу іноді є досить дієвою та за своєю природою може на дистанції давати більш змістовні та фактичні досягнення. Створення комісії на сто відсотків виправдовує себе. І хоча плинуло стільки часу, система створена і налагоджена, а як показує тенденція, ця система здібна і створена для змін у законодавстві обох держав, що у свою чергу скріплює правову справедливість перед громадянами обох країн з боку усіх делегацій та місцевих організацій та об'єднань. Туреччина відома усім країна, але так само Кіпр непомітно підбирається до статусу країни з доволі структурованою та розквітаючою економікою. Перемовини повинні тривати, стосовно громадянського права, то кроки зроблені за роки конфлікту несуть під собою рішучі дії заради досягнення домовленостей з обох сторін, що у свою чергу сприяє відновленню як дипломатичних, так і між національних відносин.

«Молдова. Офіційно в Молдові було зареєстровано 51 289 ВПО (включаючи 28 746 дітей). За неофіційними даними – 130 000. Перемир'я, підписане в липні 1992 року, дозволило більшості переміщених осіб та біженців

повернутися до постійного місця проживання. Проте від 6 000 до 10 000 ВПО залишилися на новому місці проживання і мали інтегруватися до місцевих громад. 2. Повернення до попереднього місця проживання ускладнювалося через окупацію та незаконне заволодіння майном, оскільки придністровська влада перерозподіляла «покинуту» нерухомість серед новоприбулих громадян Росії. 3. Для вирішення житлової проблеми були застосовані такі основні заходи:

- громадянам, чий будинки були зруйновані, а також переміщеним особам, які не повернулися до лівобережної частини країни, були видані безвідсоткові кредити на термін до 15 років в розмірі не більше 400 тисяч рублів на одного позичальника (втрати банків були покриті за рахунок коштів державного бюджету). Комерційні банки були також залучені до цієї програми. Мінфін виплачував відсотки за кредитом, і якщо переміщені особи брали участь у бойових діях щодо захисту територіальної цілісності країни, держава компенсувала 50% від суми кредиту;
- в 1998 році двічі були надані кошти до муніципалітету Кишинєва - 0,5 млн рублів і 1,5 млн леїв - для забезпечення житлового простору для осіб, які постраждали внаслідок збройного конфлікту;
- в 2005 році комунальне підприємство «Управління капітального будівництва Адміністрації муніципальної ради Кишинєва» отримало з державного бюджету 5 млн леїв на будівництво житлового будинку для внутрішньо переміщених осіб. (

Кошти на відновлення зруйнованих і пошкоджених житлових будинків і компенсація матеріального збитку населенню, яке постраждало в ході конфлікту, виплачувалися і Молдовою і Придністров'ям. У Молдові, відповідно до рішення, прийнятого урядом в листопаді 1992 року (до рішень ЄСПЛ), були закріплені суми компенсації за шкоду, заподіяну особам, які постраждали в результаті збройного конфлікту, в таких межах: - для пошкоджених будівель - в межах реального збитку за вирахуванням витрат на будівельні матеріали, надані громадянам місцевими органами влади безкоштовно; - для предметів домашнього господарства - в межах заявленого збитку, але не більше 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (на одну сім'ю); - для транспортних засобів - відповідно до встановленого обсягу збитків в межах 400

тисяч рублів. Компенсація була виділена за рахунок коштів державної страхової компанії, навіть якщо майно не було застраховане

Реєстрація ВПО, які потребують житла, здійснюється муніципалітетами. Більшість з таких ВПО живе в Кишиневі. На цей час 120 сімей внутрішньо переміщених осіб зареєстровані у черзі на отримання житла в місті Кишинів. Житло розподіляється за списками внутрішньо переміщених осіб зі східних районів Республіки Молдова, які в даний час проживають в муніципалітеті Кишинів, відповідно до таких категорій: • сім'ї загиблих під час бойових дій; • особи, які стали інвалідами через травми, пов'язані з участю у військових діях; • багатодітні сім'ї; • інші категорії біженців зі східних районів республіки. Деякі ВПО стверджують, що існує корупція при розподілі житла - в першу чергу отримують квартири представники правоохоронних органів.

Відсутність налаштованої комунікації між владою та населенням створив непомірну кількість проблематичних ситуацій, взяти хоча б факт що більше половини населення, а це на хвилинку близько 50 тисяч осіб, за 20 років не отримало офіційного статусу внутрішньо переміщеної особи, а факт того що віл загальної кількості половина з офіційно зареєстрованих громадян- діти. Даний факт сам по собі сприяє більш активному розвитку механізмів інтеграції акторів. Безвідсоткове кредитування значно покращило справи ВПО Молдови, але враховуючи достатки, та середній дохід жителів, з'являються серйозні підстави для створення ініціатив для реалізації проектів держави, адже саме низький рівень доходів унеможлиблює нормальне користування кредитними коштами, великі міста у свою чергу взяли на себе частину витрат при переселенні населення. Але знову ж таки, враховуючи економічну прірву між Молдовою та навіть Україною, робимо висновок що можливості у великих міст зовсім не відповідають вимогам громадян.

«Сербія. Зусилля Сербії були націлені з самого початку на забезпечення переміщених осіб і біженців довгостроковим житлом. В рамках програми з метою закриття центрів тимчасового розміщення, компетентні органи Сербії (Комісаріат у справах біженців та ВПО) регулярно розробляли низку стратегій

щодо забезпечення житлом з метою задоволення потреб різних категорій бенефіціарів. Це такі категорії: - будівництво або купівля квартир для тих, хто хоче інтегруватися в містах; - купівля сільських будинків для тих, хто живе у сільській місцевості; - кредити; - розподіл будівельного матеріалу для тих осіб, які вже мають ділянку землі; - реконструкція пошкоджених будинків. Ці програми було реалізовано у відповідності до планів, розроблених муніципалітетами. В рамках кожного муніципалітету було складено переліки потенційних бенефіціарів і знайдені можливі рішення для забезпечення їх житлом. Кожен муніципалітет може розробити місцеві плани дій для вирішення житлової проблеми ВПО і біженців Зважаючи на той факт, що Сербія не визнає незалежності Косово (звідки прибуває більшість ВПО), немає жодного способу для органів влади Сербії перевірити чи мають бенефіціари житлової програми доступ до їхніх довоєнних домівок, чи ні. Житлові програми були розроблені в контексті загальнодержавних стратегій щодо закриття центрів тимчасового розміщення та для врегулювання питань ВПО та біженців. Такі стратегії спирались на ефективні плани дій. Більшість з цих планів були фактично реалізовані у співпраці з муніципалітетом за місцем фактичного проживання ВПО. Критерії відбору для таких планів полягали в тому, що заявникам, з-поміж іншого, було необхідно: - бути мешканцем центрів тимчасового розміщення у певному муніципалітеті; - не мати змоги відновити право власності на їхнє майно на території переселення (на основі власної заяви) - не мати значного фінансового доходу 23 - бути працездатним (у випадку, якщо потрібно буде придбати житло у сільській місцевості) - довести, що у них немає жодної іншої власності на території Сербії Розподіл цієї допомоги було здійснено на основі бальної системи. Бальна система значною мірою відображає соціальні потреби сім'ї (тобто кількості членів сім'ї) і їхньої фактичної житлової ситуації (тобто, жителі центрів тимчасового розміщення). Варто нагадати, що ці житлові програми були фактично децентралізовані, тому кількість одиниць в муніципалітеті є не дуже велика. Бенефіціари, яких не було відібрано, можуть

оскаржити рішення та добиватися долучення до процесу.» (Shelter Cluster Ukraine, 2017)

Децентралізувавши питання інтеграції ВПО, і передавши усі повноваження до місцевих громад, центральна влада, в умовах необхідності прийняття швидких та ефективних рішень обрала мабуть найпростіше, але найправильніше рішення, тому що даний маневр допоміг центральній раді сконцентруватись на проектах що лише допоможуть місцевим лідерам під час вирішення питання розселення населення що у короткий термін має визначитись- чи залишитись и самому будувати майбутнє, чи поїхати, та шукати долі у місті з укоріненими законами та нормами. И можна констатувати що влада досить пристойно розділила сили, надавши можливість громадам у власному порядку вимагати допомогу.

Пакистанська модель дійсно дозволяє позбавитись територіального анклаву, де проживає здебільшого нелояльне до центру населення, позбавити нелояльну територію можливості впливати на внутрішню та зовнішню політику держави і заощадити військові та фінансові ресурси. Водночас, вона провокує втрату прямого доступу до природних ресурсів, промислових об'єктів та інфраструктури на цих територіях, негативне ставлення як з боку суспільства, так і з боку міжнародної спільноти. Окрім того, такі дії можуть спровокувати поширення сепаратизму в інших регіонах і викликати внутрішню дестабілізацію. Найпривабливішим, хоч і найскладнішим варіантом довготривалого вирішення територіальної проблеми залишається німецька модель. Вона передбачає повернення відмежованих територій, на довоєнних умовах, шляхом мирних переговорів із залученням зовнішніх гравців. Її привабливість полягає в тому, що повернення втрачених територій відбувається шляхом застосування не воєнної, а «м'якої» сили, що означає визнання іншою стороною переваг політичної та економічної системи ініціатора об'єднання. Шанси на такий сценарій суттєво зростуть, якщо Україна протягом наступних років зможе побудувати ефективну політичну, економічну та правову модель держави. Успіх України на цьому шляху неодмінно сприятиме збільшенню політичних та економічних контрастів

між становищем контрольованих та неконтрольованих територій. Враховуючи нестійку ідентичність більшості мешканців ОРДЛО, реформування та модернізація України може значно послабити проросійські погляди та посилити проукраїнські настрої серед населення непідконтрольних територій, створивши тим самим запит на реінтеграцію по іншій бік лінії розмежування. (Н. Ржевська, 2019)

2.2 СУЧАСНІ ПРАКТИКИ ПРОЦЕСУ РЕІНТЕГРАЦІЇ У ДЕРЖАВІ

Реінтеграція у сучасності набула характеру швидкої зміни стану об'єкту через вплив на нього з боку кількох важелів впливу одночасно. Тенденції сьогодення вимагають адаптуватись і формувати сприйняття швидше ніж події встигають відкинути знання у непотрібний історичний багаж. Саме тому питання реінтеграційних процесів можна і навіть рекомендовано розглядати одночасно як у комплексі, так і окремо. Така наразі вимога часу і суспільства. Охопити усі грані пізнання, та при цьому залишитись собою. Ось у чому суть поняття «реінтеграція». Термін, що позначає у один і той самий час і людину, і кошти, і землю, і папір. Під час вирішення житлового питання у рамках доповіді стосовно міжнародних практик реінтеграції було зазначено що сама суть поняття є його взаємодія з усіма здавалося б незрушними елементами. Найбільш цікавими з точки зору дослідників є питання стосовно пристосування та асиміляції громадян у нових місцях проживання, та власне самі місця проживання, тимчасові чи постійні, надані за допомоги та підтримки державних ініціатив, або створені задля відмивання коштів за рахунок певних прошарків населення.

Звертаючи увагу на наповненість історичної хронології неможливо не відмітити постійну передачу знань відносно пережитого досвіду. У 2021 році з цілком доцільною впевненістю можна заявити що естафету переймання-вдосконалення-передачі отримала Україна.

Необхідність у екстреному варіанті створювати додаткові робочі місця держава планувала закрити за рахунок небайдужих громадян. Ставка на масове

розширення малого бізнесу не справдила себе зовсім, адже тогочасна влада не врахувала що усі попередні роки попередня влада робила все щоб цей малий бізнес «вбивати». Саме тому, у період політичної нестабільності у країні, при зовсім не сприятливих економічних умов, при дестабілізованій національній валюті населення цілком розумно і прогнозовано відмовилось від наданої можливості.

В умовах тривалого процесу реінтеграції громадян країни на перший план виступає допомога ВПО, впроваджена державою. Громадяни, що були вимушені терміново покидати домівки потребують підтримки, особливо у перший час, під час процесу інтеграції. У цей час особливо цінною є допомога волонтерів, дуже корисною є співпраця з громадськими організаціями, але дійсно безальтернативною необхідністю є впровадження держави. Саме державні інституції створюють більші за масштабом ініціативи, та у достроковій перспективі вносять значний вклад у допомогу при переселенні великої кількості. Звичайно, необхідно врахувати усі частини механізму взаємодії держави та внутрішньо переміщених осіб. Враховуючи досвід світових країн можна констатувати що обсяги допомоги прямо залежать від економічного стану. Існують приклади коли влада не маючи змоги розподілити виділені кошти робила вибір у сторону допомоги певній кількості потребуючих, розбиваючи плани виплат на частини, що у свою чергу також мало кілька варіантів розвитку подій- від пікетів і сутичок, до використання збережених ресурсів на стабілізацію справ у проблемній зоні.

Україна має власні приклади співпраці з внутрішньо переміщеними особами. Жителі тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей потребували у підтримці та соціальній допомозі при переїзді у різні українські області. Саме у цей час влада, розуміючи положення справ, а також не маючи спроможність повноцінно фінансувати та підтримувати реінтеграцію ВПО приймає рішення зробити максимальну кількість можливих політичних та соціально-економічних кроків у бік підтримки на законодавчому рівні як громадські організації, так і волонтерські спілки, що до слова внесли як виявилось чи не найбільшу допомогу у вигляді матеріальної та психологічної

підтримки. Держава виступаючи у симбіозі з соціальними партнерами дала змогу залучити більшу кількість громадян що були вимушені покидати рідні області.

Служби зайнятості у співпраці із соціальними партнерами укладають угоди щодо інформаційно-роз'яснювальної роботи для внутрішньо переміщених осіб та їх адаптації до місцевих ринків праці, надання послуг з психологічної підтримки, проведення відповідних тренінгів, консультацій. Угодами, які укладені між сторонами, передбачено спільну роботу щодо правового, соціального захисту, соціально-психологічної підтримки, сприяння професійній самореалізації вимушено переселених громадян, проведення інформаційно-роз'яснювальних, профорієнтаційних та мотиваційних заходів, обмін інформаційними матеріалами і досвідом роботи. Надання службами зайнятості профорієнтаційних послуг безробітним ВПО передбачає проведення заходів з орієнтації на оволодіння актуальними на ринку праці професіями; семінарів з питань зайнятості (в тому числі щодо легалізації зайнятості), з техніки пошуку роботи (пошук джерел вакансій, складання резюме, співбесіда з роботодавцем); з орієнтації на підприємництво, професійне навчання, громадські роботи; безробітним надаються консультації з питань вибору професії в індивідуальному порядку; психодіагностичні послуги та ін. Проводиться індивідуальна роз'яснювальна робота з роботодавцями щодо працевлаштування переселенців, організуються семінари за участі роботодавців. Крім того, роботодавцям надається інформація про професійно-кваліфікаційний склад переміщених осіб, які зареєстровані в центрах зайнятості. З метою інтеграції ВПО в соціально-трудова сфера служби зайнятості організують професійне навчання безробітних з числа переселених громадян на базі професійно-технічних та закладів вищої освіти, що підвищує їхню конкурентоспроможність та мобільність на ринку праці. Центрами зайнятості проводяться аналіз щодо професій, які є затребуваними на ринку праці, та відповідні опитування роботодавців. Відповідно до ст. 24 Закону України "Про зайнятість населення" та Порядку здійснення заходів сприяння зайнятості, повернення коштів, спрямованих на

фінансування таких заходів, у разі порушення гарантій зайнятості для внутрішньо переміщених осіб, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2015 р. № 696, роботодавцям надається компенсація витрат на оплату праці за працевлаштування на умовах строкових трудових договорів зареєстрованих безробітних з числа внутрішньо переміщених осіб. На регіональному рівні за участю внутрішньо переміщених осіб, громадських організацій, які опікуються проблемами ВПО, розробляються регіональні програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції таких осіб. Одним із основних завдань програми є забезпечення ВПО можливості працевлаштування. (СОЦІОГУМАНІТАРНІ ЧИННИКИ ІНТЕГРАЦІЇ І КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА, 2018, 47)

Роблячи дослідження на тему внутрішньо переміщених осіб Міністерство Соціальної політики мало змогу оцінити масштаби трагедії, та сформувати необхідну кількість звітів, що у свою чергу мало б ініціювати створення групи або комітету, який би мав обов'язок надати соціальну підтримку ВПО. Оцінка кількості жителів Донецької та Луганської областей допомогла у швидкому прийнятті рішень. Отже близько 450 тисяч громадян України залишили цю територію і стали переселенцями, виїхавши як на підконтрольну територію країни, так і в інші держави.” (Міністерство Соціальної Політики України, 2016)

Висновки до розділу 2.

Дослідники мали змогу описати процеси реінтеграції за допомоги розвитку поняття у теоретичній області, а також за рахунок безпосередньої практики використання процесів у світовій історії.

Розглянувши кейси країни світового шару, що мали досвід участі, або організації процесів реінтеграції, та маючи результати досліджень проведених у країнах що мали відношення до процесів реінтеграції, дослідники зуміли інтерпретувати отримані первинні дані, та трансформувати поняття реінтеграції задля пристосування у сьогоденних реаліях, український кейс змушує пристосовувати практики відомих випадків, під час яких населення змушене терміново переїздити, та отримує статуси внутрішньо переміщеної особи або

емігранта. Події на територіях тимчасово окупованих Донецької та Луганської областей змушує державну владу створювати можливості, та приймати закони, що нададуть змогу громадянам менш болісно пройти етап інтеграції на новій території проживання. Беручи до уваги спосіб проживання, економічний стан країни, та події що провокували масову міграцію жителів Сходу України дослідниками було вирішено обрати схожі кейси, найбільш відповідні ситуації що склалася в сьогочасній Україні.

Американська практика реінтеграції військових, що повернулись з військового відрядження майже щорічно відзначається як найкраща у світі, і це зумовлено як кількістю конфліктів, в яких приймала участь держава, так і різноманітням підходів та можливостей, що так чи інакше сприяють розвитку методології підтримки військових. Українська армія почала співпрацю та навчання разом із контингентом НАТО у липні 2014 саме у напрямі протидії терористичним актам. Але не варто забувати що поряд із військовими навчались та набували досвіду члени соціальних організацій та волонтери, що прийняли виклик, у вигляді створення, налаштування та відточення самої суті процесу реінтеграції військових, що повернулись до мирного життя.

Щодо жителів, та звичайних громадян, то перш за все дослідження досвіду реінтеграції таких країн як Сербія, Кіпр та Молдова репрезентує те що процес реінтеграції зачасту є вельми довгим. Роки, за які жителі, що були вимушені змінити місце проживання інтегрувались у нову частину суспільства держави залишають на внутрішньо переміщених особах слід, який важко не помітити. Економічна яма всередині сім'ї що була вимушена у терміновому порядку покидати дім накладає на владу певні обов'язки, що у свою чергу провокує певні зрушення у часті реформ направлених на соціальну допомогу. Розвиток соціальної підтримки населення провокує велику кількість громадян до участі у новостворених ініціативах, підтримуючи, та трансформуючи створені акції задля реалізації плану підтримки внутрішньо переміщених осіб. Саме тоді влада з часом зменшує свою долю участі у проекті активної соціальної підтримки громадян, передаючи основні важелі керування процесом на плечі соціальних

організацій, та волонтерів, які у свою чергу вже так інтегровані у процес реалізації планів по допомозі ВПО, що мають усі ресурси та бачення, лише частково звертаючись по допомогу до держави.

Україна, як сучасний приклад імплементації міжнародного досвіду реалізації, або часткового впровадження процесу реінтеграції. Розбираючи аспекти розвитку процесів поняття реінтеграція ми в першу чергу звертаємо увагу на багатовимірність поняття, та можливість лише часткового його використання. Приклад реінтеграції військових США доводить що процес реінтеграції може бути використаний лише з частковим його залученням.

РОЗДІЛ 3

ДОСВІД ЖИТЕЛІВ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ. ВИЗНАЧЕННЯ ТЕХНІК І ТАКТИК РЕІНТЕГРАЦІЇ В УКРАЇНІ.

3.1 Дослідження населення та політичних сил України. Аналіз прес релізів соціологічних досліджень.

Громадяни України починаючи з лютого 2014 року через неможливість проживання на територіях Донецької та Луганської областей через військовий конфлікт за допомоги Російської Федерації та на Автономній республіці Крим у наслідок анексії тієї ж Російської Федерації були вимушені терміново та масово покидати домівки заради пошуку притулку у інших областях України. Пережитий після 2014 досвід не можна побажати навіть ворогу. Існує безліч історій, у ході яких сім'ї, проживаючи у умовному Артемівську із трикімнатної квартири, з улюбленим балконом або взагалі терасою або квітником перед домом, були вимушені терміново просто тікати до Києва або умовного Дніпра, у квартиру де навіть двом людям тісно, за ті самі кошти.

Кількість історій, у ході яких орендатори відмовляють у оренді просто побачивши що ви приїхали на авто із «донецькими» номерами. Ситуації коли ти приходиш на інтерв'ю під час співбесіди, і пройшовши усі етапи відбору роботодавець під час оформлення трудової книги несподівано відмовляє аргументуючи тим що не певен у тривалості співпраці. Щасливий той громадянин, хто не зіштовхнувся з подібного роду несправедливостями та на сто відсотків неправомірними з точки зору законодавства України. Події які передували анексії Автономної республіки Крим та Донецької та Луганської областей у достатньо короткий термін часу сприяли формуванню великої кількості різних волонтерських груп, суспільних та громадських організацій, державних ініціатив, та у найбільшій кількості- звичайне населення регіонів які прийняли вимушено переміщених осіб. Безліч практик та кейсів коли небайдужі громадяни приймали цілі покоління сімей на безкоштовну перетримку під час

активної фази міграції.

Досить вагомим аргументом при спробах запуску однієї з фаз реінтеграції є постійний моніторинг настроїв населення стосовно тимчасово окупованих територій. Думки громадян стосовно дій влади та планів або запропонованих варіантів розвитку подій досить часто виступають ключовим важелем тиску на політичну еліту. Саме тому у 21 столітті соціологічним дослідженням методом анкетування приділяють увагу на рівні курсу долара. Питання реінтеграції та повернення у склад України тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей чи не прямо залежить від вибору громадян країни, на крайній випадок, нас у цьому запевняють .

Аналізуючи дослідження представництва президента України в Автономній Республіці Крим та Центр прав людини ZMINA що представили результати власного дослідження “Думки та погляди українців щодо збройного конфлікту на території України” ми маємо змогу працювати із даними що були використані для отримання первинної інформації стосовно відношення жителів України, в особливості найближчих до Донецької та Луганської областей. Респонденти відповідали на питання, що стосуються дій центральної та місцевої влади, також надавали свій варіант необхідних дій. Основний опір було зроблено на блок питань стосовно комунікації між громадянами, що проживають на підконтрольній Україні території, та жителями тимчасово окупованих територій. Почалося ж інтерв’ю з питання, чи відчуває респондент, що в Україні відбувається збройний конфлікт.

Чи відчуваєте Ви особисто, що в Україні відбувається збройний конфлікт?

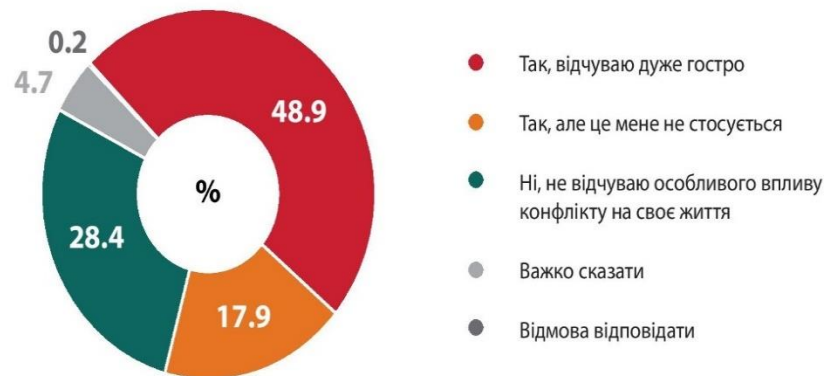

Рис. 3.1 «Чи відчуваєте Ви особисто, що в Україні відбувається збройний конфлікт?»

Відповідаючи на питання стосовно відношення громадян до подій на сході України ми звертаємо увагу на діаграму, що чітко вказує на те що близько половини респондентів розуміють положення справ на лінії розмежування, але в той же час відмічаємо що приблизно 29 відсотків респондентів не відчувають особливого впливу конфлікту на своє життя, що є завищеним показником, тому що у 2019 році аналогічний показник дорівнював 16 відсоткам.

Якщо звільнення непідконтрольних Уряду територій (Луганська, Донецька області та Крим) відбудеться завтра, які першочергові кроки мають бути зроблені державою?

НЕ БІЛЬШЕ 3-Х ВАРІАНТІВ ВІДПОВІДІ

Рис. 3.2 «Якщо звільнення непідконтрольних Уряду територій відбудеться завтра, які першочергові кроки мають бути зроблені державою».

Далі, акторам було запропоновано обрати та представити свої варіанти першочергових дій влади, у випадку повернення територій Донецької та Луганської областей під контроль України. І так найбільш популярною відповіддю, із показником 37.2 відсотка стала відповідь «Притягнення до відповідальності тих, хто вчинив такі злочини під час конфлікту». На другій сходинці, із результатом 34.2 відсотка знаходиться відповідь «Відновлення інфраструктури та житла на повернутих регіонах». Рівно 28 відсотків респондентів обрали пункт «Відновлення роботи державної влади». «Проведення виборів до органів місцевого самоврядування»- саме таким бачать перший крок центральної влади приблизно чверть з опитаних. Далі, 19.6 відсотків набрав варіант відповіді «Притягнення до відповідальності тих, хто співпрацював з адміністраціями непідконтрольних Уряду територію. Лише на бму місці опинився варіант

«Повернення внутрішньо переміщених осіб на звільнені території», набравши 18.7 відсотків відповідей. 10.7 відсотків респондентів обрали пункт «Створення особливих економічних умов на повернутих територіях». Варіант «Відновлення роботи банківської сфери» обрали 7.3 відсотка опитаних. 14.4- інше.

Розбираючи варіанти відповідей, маємо можливість зробити висновок що громадяни України у переважній більшості наголошують на необхідності мати законодавчу основу, яка зможе налаштувати процес реінтеграції територій. Також достатньо важливим кроком буде судове покарання усіх причетних до подій що сталися на сході України, респонденти доволі однозначно розподілили відповіді у цьому напрямку.

Реінтеграція регіонів, а також державні ініціативи щодо допомоги місцевим жителям у облаштуванні житла, та житлово-комунальних послуг має стати важливим етапом поновлення контролю над територіями, і п'ята частина респондентів відмітили це.

Чи має держава вживати заходи для підтримки та збереження зв'язків з мешканцями непідконтрольних територій (Луганська, Донецька області та Крим)?

Рис. 3.3 «Чи має держава вживати заходи для підтримки та збереження зв'язків з мешканцями непідконтрольних територій?»

Якщо орієнтуватись у розбудові державної політики на тодішні дописи в соцмережах, то люди робили висновки, що спрощений вступ був негативним кроком. Але коли ми проводили опитування, запитуючи респондентів, чи потрібно зберігати зв'язки з мешканцями окупованих територій, чи потрібно їх підтримувати, то ми отримали обнадійливі результати. Понад 70% громадян підтримують збереження таких зв'язків, а 54,7% розуміють, що жителі ТОТ – жертви конфлікту, а не його творці. Ця ситуація показує бульбашку соціальних мереж. (Zmina, 2018)

Дослідження настрою населення дуже важливий елемент при плануванні процесу реінтеграції як громадян, так і територій. Адже саме під час проведення опитування такого характеру, влада, або дослідники можуть коментувати стан та готовність населення до певних кроків та дій направлених на реалізацію механізмів імплементації процесуального порядку під час реінтеграції об'єкта. Респонденти доволі чітко реагують на зміну настроїв у різних прошарках, саме тому періодично проводити подібні дослідження дуже корисно. Інтерпретація отриманих даних дуже часто може підказати необхідні шляхи, що будуть підтримані більшою частиною населення.

Наступним, звернемо увагу на дослідження Сергія Рахманіна, члена

Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки, Член депутатської фракції Політичної Партії "ГОЛОС" у Верховній Раді, сумісно з DT.UA, де було запропоновано переглянути відповіді груп представників партій що представлені у Верховній Раді. Відповідаючи на поставлені питання офіційні представники партій давали змогу українцям ближче познайомитись з програмою партії, та чітко обмежувати для себе правила віддання симпатій тій чи іншій політичній силі.

Шлях додому		Деокупація і реінтеграція Донбасу очима провідних українських партій									
		Блок Петра Порошенка	«Громадянська позиція»	ДемАльянс	«Національний корпус»	«Наш край»	Опозиційний блок	«Об'єднання Самопоміч»	«Свобода»	«Сила людей»	
1	Як ваша політична сила характеризує збройний конфлікт на сході України?										
a.	Збройна агресія Росії	●	●	●	●				●	●	●
b.	Громадянська війна										
b.	Збройна агресія з елементами громадянської війни					●	●				
2	Якою, з погляду вашої політичної сили, має бути подальша доля тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей?										
a.	Ці території мають бути повернуті й мати такий самий статус як і інші регіони	●						●			●
b.	Ці території мають бути відокремлені через об'єктивну неможливість їх реінтеграції										
b.	Ці території мають бути повернуті, але повинні отримати особливий самоврадіий статус										
c.	Ці території мають бути повернуті, але управління ними на перехідний період має здійснюватися адмінсво-цивільними адміністраціями, для окремих критичних аспектів має бути призначена, повноваження окремих органів та даних повноважень мають бути тимчасово призупинені		●	●	●	●	●		●	●	
3	Яким шляхом, з погляду вашої політичної сили, має відбутись відновлення суверенітету на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей?										
a.	Вислано військовим шляхом										
b.	Вислано політико-дипломатичним шляхом	●									
b.	З допомогою як військових, так і політико-дипломатичних заходів		●						●	●	
c.	Конфлікт має бути заморожений, натомість має бути розроблена тривала реальна стратегія деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій, реалізація якої повинна здійснюватися відповідно до об'єктивних умов		●								Користь всіх цивільних заходів, з акцентом на міжнародну дипломатію та історично-правові аспекти
4	Чи вважає ваша політична сила необхідним запровадження правового режиму воєнного стану?										
a.	Так, бо в Україні триває війна і це істотно полегчить організацію заходів із відсічі збройній агресії										
b.	Так, але не на всій території України, а лише на територіях, прилеглих до лінії розмежування		●		●						Тільки на територіях прилеглих до лінії розмежування війни у межах
b.	Ні, адже це поставить хрест на спробі мирної реінтеграції тимчасово окупованих територій					●					
c.	Ні, тому що це унеможливить проведення виборів і створить загрозу демократії в Україні										
d.	Запровадження воєнного стану дозволяє лише за умов рівного погіршення ситуації на фронті	●	●					●			
5	Як ваша політична сила ставиться до подальшої долі Мінських угод?										
a.	Мінські угоди мають бути збережені. Їх виконання є безальтернативною умовою відновлення суверенітету і територіальної цілісності	●									●
b.	Мінські угоди застаріли і мають бути скориговані з урахуванням обставин, що склалися після їх підписання										
b.	Мінські угоди мають бути скасовані через їх неефективність і протидію невідповідність Конституції України.		●						●	●	
c.	Натомість має бути укладено нові політичні угоди, що відповідає Основному закону і містить реальний цивільний дисциплінарний та реінтеграції тимчасово окупованих територій Донбасу										
c.	Процес реінтеграції тимчасово окупованих територій Донбасу не потребує спеціальних угод. Відновлення територіальної цілісності має відбуватися всіма наявними засобами відповідно до Конституції та чинного законодавства			●	●	●	●			●	
6	Ставлення вашої політичної сили до амністії жителів тимчасово окупованих територій, підозрюваних у скоєнні злочинів?										
a.	Мають бути амністовані всі жителі окремих районів Донецької та Луганської областей										
b.	Мають бути амністовані всі, крім тих, хто скоїв тяжкі злочини, брав участь у організації незаконного референдуму, входив до керівних органів окупаційних структур влади та учасників незаконних збройних формувань	●		●	●					●	
b.	Мають бути амністовані всі, крім тих, хто скоїв тяжкі злочини			●	●			●		●	●
c.	Масова амністія неприйнятна. Рівень вини кожного має встановлюватися судом, можливість звільнення від покарання повинно розглядатись за індивідуальною процедурою								●	●	

Рис. 3.4 «Як ваша політична сила характеризує збройний конфлікт на сході України»

Відповідаючи на питання «Як ваша політична сила характеризує збройний конфлікт на сході України» групи політичних сил дають відповідь на питання прихильності до тієї чи іншої сторони конфлікту. Варіант відповіді «Збройна агресія Росії» відсилає респондента до думки про те що політична партія має бути патріотично налаштована, в протизвагу відповідь «Громадянська війна» ставить під сумнів прихильність респондентів до настроїв стосовно агресії Росії. Під питанням «Якою, з погляду вашої політичної сили, має бути подальша доля тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей?» автори дослідження розуміють намір отримати відповідь на питання «Якої стратегії

планує дотримуватись ваша політична партія?», і відповіді розташувались відповідно преференцій партій стосовно майбутніх кроків. «Яким шляхом, з погляду вашої політичної сили, має відбутися відновлення суверенітету на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей?». Дане питання також розкриває можливі варіанти розвитку подій мотиви та механізми їх впровадження, заплановані політичними силами. Наступне питання «Чи вважає ваша політична сила необхідним запровадження правового режиму воєнного стану?». Питання стосується більш рішучих дій, і прямо спрямовано на перевірку стану налаштованості радикальних сил, та доказу бездіяльності опозиційних сил. «Як ваша сила ставиться до подальшої долі Мінських угод?». Нові політичні реалії зіштовхнули супротивників Мінських домовленостей, та їх ярих фанатів, або людей яким це вигідно, отже можемо зробити виводи стосовно підтримки партіями тих чи інших груп олігархів. Останнє питання, запропоноване респондентам у цьому блоці- «Ставлення вашої політичної сили до амністії жителів тимчасово окупованих територій, підозрюваних у скоєні злочинів?». Дане питання дає змогу прослідкувати реакцію політичних партій на преференції свого електорату.

«нормандської четвірки» можна інтерпретувати кількома шляхами. С одного боку це питання, відсилає до оцінки дій президента України в рамках роботи у групі «нормандської четвірки». А також є варіант оцінки роботи наших партнерів у особах Ангели Меркель, канцлера Німеччини, Мануела Макрона-президента Франції та Володимира Путіна- президента Російської Федерації.

Рис. 3.7 порядок імплементації мінських умов

	Блок Петра Порошенка	«Громадянська позиція»	Деміялини	«Національний корпус»	«Наш край»	Опозиційний блок	«Об'єднання Самопоміччя»	«Свобода»	«Сила людей»
14. Як ваша політична сила оцінює недавно ухвалений закон «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях»?									
а. Позитивно, тому що цей закон створив необхідну правову базу для ефективного процесу деокупації тимчасово окупованих територій Донбасу і їх подальшої реінтеграції	●				●				
б. Негативно, тому що цей закон унеможливив спроби мирної реінтеграції тимчасово окупованих територій Донбасу		●	●	●		●	Цей закон жодним чином не впливає на дипломатичні чи реінтеграційні зусилля України, що були висловлені в рамках базового закону		Слід зменшити навантаження на територію, що перебуває під контролем правоохоронних органів України, що було висловлено в рамках базового закону
в. Негативно, тому що цей закон беззастовно розширив повноваження президента									
г. Цей закон жодним чином не впливає на розвиток подій на Донбасі		●	●	●					
15. Якою, з погляду вашої політичної сили, має стати подальша доля окупованого Криму?									
а. Він має бути відновлений з допомогою військової сили							●		
б. Він має бути повернений з допомогою політико-дипломатичних зусиль	●	●	●	●	●	●	●	●	●
в. Україна має відмовитися від претензій на Крим, Росія повинна за нього заплатити							●	●	●
16. Чи вважає ваша політична сила доцільним скасування закону «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України»?									
а. Так, тому що цей закон легалізує торгівлю з окупантом і шкодить національним інтересам України								●	●
б. Ні, тому що закон унеможливує здійснення контролю за переміщенням товарів та фізичних осіб і встановлює особливості виплати пенсій	●	●	●	●	●	●	●	●	●
17. Чи буде ваша політична сила голосувати за закріплення в Конституції національно-територіальної кримськотатарської автономії?									
а. Так, тому що це реалізує право кримських татар на самовизначення і повернеть шлях повернення Криму до складу України	●	●							●
б. Ні, тому що це дискримінує інших громадян України, які мешкають у Криму, і ускладнює шлях повернення Криму до складу України							●		
в. Ні, тому що Україна — унітарна держава і всі регіони повинні мати рівні права				●				●	
г. Доцільно буде обмежитися наданням кримським татарам національно-культурної автономії								●	
д. Це питання варто розглядати лише після відновлення українського суверенітету в Криму									
18. Як ваша політична сила ставиться до можливості розриву дипломатичних відносин із Росією?									
а. Позитивно, тому що дипломатичні відносини з агресором неприйнятні	●	●	●	●	●	●	●	●	●
б. Позитивно, тому що це прискорить вилід України із зони політичного та економічного впливу РФ, позитивно позначиться на системі навігації, прискорить інтеграцію до Європи								●	●
в. Негативно, тому що це призведе до небажаних політичних та економічних наслідків						●			
г. Негативно, тому що це унеможливить правовий захист українських громадян, які перебувають на території РФ	●								

Рис. 3.8 питання «Як ваша політична сила оцінює недавно ухвалений закон «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областях?»»

Номер 14, і питання «Як ваша політична сила оцінює недавно ухвалений закон «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей?»» стосуються політики партій стосовно нещодавно розглянутого новоствореного закону. «Якою, з погляду вашою політичної сили, має стати подальша доля окупованого Криму?»- деякі політичні сили показали неоднозначне відношення до повернення контролю на територію Автономної республіки Крим. Відповідаючи на питання «Чи вважає ваша політична сила доцільним скасування закону «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України?» респонденти оцінювали можливі варіанти розвитку подій, та зрушення з боку влади. Питання «Чи буде ваша політична сила голосувати на за закріплення в Конституції національно територіальній кримськотатарської автономії?» ставить перед політичними партіями вибір між підтримкою і ігноруванням питання реінтеграції Автономної республіки Крим, та її населення. Відповіддю на питання стосовно можливості розриву відносин з Російською Федерацією яке звучало наступним чином «Як ваша політична сила ставиться до

можливості розірвання дипломатичних відносин із Росією?» стала фінальна відповідь стосовно відношення політичних сил з Російською Федерацією, і дуже сильно корелює з першим питанням.

Жоден із учасників опитування не назвав бойові дії на території Донбасу громадянською війною. Навіть "Опоблок" і "Наш край", котрі вважаються політичними командами, найбільш орієнтованими на Москву (і слугують головним притулком колишнім соратникам Януковича), охарактеризували збройний конфлікт на Сході як агресію з елементами громадянської війни. Ця обставина дозволяє говорити:

- про єдність (хай і відносну) переважної більшості політичних еліт у цьому болючому питанні;

- про появу в Києва відчутного контраргументу в суперечці з тими (в тому числі й на Заході), хто наполегливо намагається звести війну на Донбасі до "внутрішньої проблеми України". Бо агресія не буває внутрішньою проблемою. А факту агресії не заперечує ніхто;

- про неспроможність тези про необхідність домовлятися про мир на Донбасі з представниками ОРДЛО, яка нав'язується Києву (в тому числі й на переговорах у рамках "Нормандії" та "Мінська"). Якщо війна є наслідком агресії, то мир може бути тільки результатом перемоги над агресором або результатом його умиротворення. Але миру не досягають шляхом переговорів із колабораціоністами.

Якими (попри загальний факт визнання агресії) є представники т.зв. ДНР і ЛНР. Те, що вони - одна зі сторін воєнного конфлікту, не перетворює їх на сторону переговорів про мир.

Жодна з партій - учасниць дослідження не вірить в ефективність прямих переговорів про долю Донбасу не тільки між Києвом і ОРДЛО, а й між Києвом і Москвою. І при цьому жодна з них не наполягає на виключенні Росії з "нормандської групи". 8 із 9 опитаних партій (від "Громадянської позиції" до "Опоблоку") виступають за включення до переліку переговорників від Сполучених Штатів. Тільки дві партії - БПП (прогнозовано) і "Сила людей"

(трохи несподівано) назвали мінські домовленості (МД) "безальтернативною умовою відновлення територіальної цілісності". "Опоблок" висловився за корекцію домовленостей, укладених у білоруській столиці. "Громадянська позиція", "Самопоміч" та "Свобода" наполягають на скасуванні МД через їх неефективність і невідповідність Конституції. При цьому "Свобода", спільно з "ДемАльянсом" і "Нашим краєм", наполягає, щоб процес відновлення територіальної цілісності спирався виключно на українську Конституцію та вітчизняне законодавство. Схожої точки зору дотримується й "Народний фронт", який назвав правовими гарантіями відновлення територіальної цілісності Основний закон держави і Статут ООН. У своїй відповіді НФ зазначив, що МД не є міжнародно-правовим документом, вони не працюють.

Виборча кампанія на території нині окупованих районів Донбасу, на переконання "Громадянської позиції", "ДемАльянсу", "Нашого краю", "Самопоміч", "Свободи", "Сили людей" і навіть БПП, можлива не тільки після припинення бойових дій, відведення військ та озброєнь, роззброєння НЗФ і встановлення контролю над держкордоном, а й після ПОВНОГО відновлення діяльності органів держвлади та місцевого самоврядування.

Жодна партія не підтримала особливого статусу цих районів. Шість із дев'яти - виступили за обмеження жителів цієї місцевості у виборчих правах. Шість із дев'яти - за формування на цих територіях військово-цивільних адміністрацій, тимчасове обмеження деяких прав, призупинення дії ряду нормативно-правових актів та повноважень місцевих органів самоврядування. Чотири з дев'яти - проти амністії не тільки фігурантів тяжких злочинів та учасників НЗФ, а й членів керівництва окупаційних структур і навіть організаторів незаконних референдумів. Всупереч очікуванням, тільки три з дев'яти партій озвучили тверду готовність голосувати за конституювання національної кримськотатарської автономії.

Шість із дев'яти партій ("Громадянська позиція", "ДемАльянс", "Національний корпус", "Самопоміч", "Свобода" і "Сила людей") - за розрив дипвідносин із Росією.

Останній висновок- Запровадження воєнного стану (у кожному разі, без залізобетонних підстав) Україні поки що не загрожує. Конспірологи можуть спати спокійно: як можливий спосіб зупинити вибори це навряд чи спрацює, - парламент не підтримає. (ZN.UA, 2018, 4)

Висновки до розділу 3.

Дослідження які дають змогу досліднику проводити аналіз настроїв населення відіграють важливу роль у багатьох вимірах соціального життя громадян та як самої влади так і держави в цілому. Респонденти що приймали участь у дослідженні, та відповідали на питання стосовно свого відношення до збройного конфлікту на сході України в ході якого інтерв'юери пропонували запитання що дозволяють повноцінно поринути у логіку актора, та у загальному виявити кількість прихильників тієї чи іншої позиції стосовно поставлених питань за допомогою створення масиву даних, та відображення кількості прихильників певних варіантів з запропонованих в ході проведення інтерв'ю.

ВИСНОВКИ

Ми використовували досвід світових наукових праць для чіткого обмеження інтерпретації процесу реінтеграції та реінтеграції громадян, що до подій 2014-2015 років проживали на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей та вирішували завдання розробки теоретичної частини поняття «реінтеграція» за сприяння досвіду громадян України що входять до категорії населення зі статусом внутрішньо переміщених осіб.

Поняття реінтеграція неможливо інтерпретувати однобічно, адже реінтеграція може відноситись до двох абсолютно різних за суттю процесів, але обох випадках або відігравати одну й ту саму роль, або мати майже ідентичні набори інструментарію. Реінтеграційні процеси вимагають виконання певної кількості умов та подій, кількість яких визначатися як масштабом реінтеграційного процесу, так і характеру та умовам реінтеграції. Беручи до прикладу саме інтеграцію громадян слід звертати увагу на розвиток методів та варіацій реінтеграції населення, який протікає на наших очах, з кожним роком розвиваючи та опрацьовуючи нові дані або теорії.

Реінтеграція стала обов'язковим процесом, та поняттям що слідує як правило за збройними конфліктами, виступаючи таким собі «медіатором» серед як зазвичай двох країн, що перебувають у стадії конфлікту, та одна з яких не втратила ні суверенітету, ні частини території повністю. Саме тоді, запроваджуючи дієві кроки влади країн намагаються створити на підконтрольних територіях своїх країн максимально можливі умови для асиміляції внутрішньо переміщених осіб.

Ми створили матеріали, що дозволяють поглиблено аналізувати міжнародні практики реінтеграції як територіальної, так і у випадку необхідності дослідження стосовно реінтеграції громадян.

Українська соціологічна база досліджень дала змогу дослідити сучасні тенденції розвитку поняття реінтеграція, та дослідити нинішні етапи реінтеграційних процесів в Україні. Досвід громадян тимчасово окупованих

територій Донецької та Луганської областей дає змогу Україні робити кроки у напрямку становлення лідером у рамках досліджень процесів та інтерпретацій поняття реінтеграція.

Соціологічні дослідження методом анкетування дозволяють відповідати на питання актуальності інформації, що потребує перевірки на наявність у інфопросторі. Дослідники тримали дані, у вигляді реакції населення на поставлені питання, що стосуються політичної ситуації у країні. Громадяни, що приймають участь у дослідженні, перебувають у невеликій кількості опитаних, що репрезентують думки всього населення. Маючи первинні дані у вигляді думок вибірки громадян, дослідники мають змогу аналізувати відповіді, та видати результат, що буде відповідати на поставлені перед дослідниками завдання.

У нашій роботі ми дослідили та інтерпретували настрої населення стосовно територій тимчасово окупованих Донецької та Луганської областей. Використовуючи отримані дані ми можемо заключити наступне-

1. У даний час населення розуміє положення справ на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей та вважає що причиною подій є агресія з боку Російської Федерації.

2. Третина населення України у повсякденному житті не помічає проблем, пов'язаних з окупацією Сходу України.

3. 38% населення вважає що першим кроком після повернення територій під контроль української влади має бути притягнення до відповідальності осіб, що мають відношення до подій на Сході України.

4. 10% опитаних вважають необхідним ініціювати створення особливих економічних умов для тимчасово окупованих Донецької та Луганської областей.

5. Переважна більшість, а саме 3\4 від опитаних вважають що влада має вживати заходи, задля підтримки громадян що проживають на тимчасово окупованих Донецької та Луганської областях.

6. лише 11% опитаних не вважають що держава має надавати підтримку власним громадянам.

Опитування політичних сил, щодо подій на сході, та подальших планів стосовно реінтеграції окупованих територій дав дослідникам змогу реінтерпретувати отримані дані, та аналізувати отриману інформацію досліджуючи відповідності між питаннями та відповідями на них, також під час такого інтерв'ю політична сила має змогу представити потенціальному електорату реальне направлення політики партії. Участь у подібних опитуваннях підіймає рейтинг партій, але у той самий час непевні, абсурдні відповіді можуть скомпрометувати партію, та втратити підтримку. Так, під час дослідження що повинно було репрезентувати ставлення партій до подій що провокували окупації територій Донецької та Луганської областей представники партій відповідали на питання що давало змогу аналізувати політику партії стосовно подій, а також прогнозувати можливі сценарії розвитку подій під час подальшого процесу реінтеграції територій тимчасово окупованих Донецької та Луганської областей.

Отже, реінтеграція як процес це- набір кроків що сприяють інтеграції громадян всередині країни, активна практика соціально-культурної допомоги військовим, що повернулися з воєнного відрадження, а також дії, направлені на повернення під контроль втрачених державою територій. Реінтеграційний процес сприяє формуванню певного плану дій, що мають бути здійснені у ході процесу, а також існує необхідність розмежування певних етапів та механізмів процесу реінтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Bosswick W., Heckmann F. Social integration of immigrants: Contribution of local and regional authorities. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2006. Отримано з- <http://edz.bib.uni-mannheim.de/daten/edz-ma/esl/06/ef0622en.pdf>.

Social Expenditure Database. OECD (2018), Labour force participation rate (indicator). URL: <https://data.oecd.org/emp/labour-force-participation-rate.htm>

Балакірева О. Спектр проблем вимушених переселенців в Україні: швидка оцінка ситуації та потреб. (2014). Отримано з- <https://docplayer.net/52175626-Spektproblem-vimushenih-pereselenciv-v-ukrayini-shvidka-ocinka-situaciyi-ta-potreb.html>.

Валлерстайн И. Три отдельных случая гегемонии в истории капиталистической. 1983. 218

Вимушені переселенці та приймаючі громади: уроки для ефективної суспільної адаптації й інтеграції: наукова доповідь / за ред. О.М. Балакіревої.// Київ: НАН України, ДУ “Ін-т екон. та прогнозув. НАН України”, 2016. – 140

Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху: монографія. О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк [та ін.]. 2016. – 448

Горбулін, В. П. (2015). *Україна і Росія: дев'ятий вал чи Китайська стіна*. Київ: НІСД.

Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні 16 лютого – 15 травня 2018 року. Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини. Отримано 3-

https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportUkraineFev-May2018_UKRAINIAN.pdf.

Європейська комісія. (2007). *BASQUE COUNTRY*. Отримано з Веб-сайт Європейської комісії: <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regional-innovation-monitor/base-profile/basque-country>

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 1, 1.

Закон України Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей. Отримано з-
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1680-18#Text>

Закордонний досвід забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб та компенсації за пошкоджене/зруйноване житло. Отримано з-
<https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/foreignexperiencehousingforidps-integrated-ukr.pdf>

Київський міжнародний інститут соціології. (2018). *Думки і погляди населення України стосовно методів опору інтервентам / окупантам*. Отримано з Веб-сайт КМІС:

<http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=news&id=547>

Кухта М. «Життєві стратегії»: поняття та особливості формування.

Муріч С Трансформація ідентичностей ВПО внаслідок конфлікту на Донбасі. (2018) . 125

ОБСЕ. (липень-грудень 2018 р.). *Тематический отчет. Ограничения свободы передвижения и другие препятствия в выполнении мандата СММ.* Отримано з Веб-сайт ОБСЕ: <https://www.osce.org/ru/special-monitoring-mission-to-ukraine/412757?download=true>

ОБСЕ. (15 02 2015 р.). *Комплекс мер по выполнению минских соглашений.* Отримано з Веб-сайт ОБСЕ: <https://www.osce.org/ru/cio/140221?download=true>

Опитування ВПО в Україні: основні висновки USAID, 2018.

П'ять років переміщення: Проблеми та успіхи інтеграції у громади. Отримано з- <https://www.kmu.gov.ua/news/pyat-rokiv-peremishchennya-problemi-ta-uspihi-integraciyi-u-gromadi>.

Підтримка внутрішньо переміщених осіб та постраждалого населення в Україні. (2018).

Пономарева, Е. Г. Босния и Герцеговина: государство без государственности. (2011) 64-76.

Права человека внутренне перемещенных лиц: Резолюция, принятая Советом по правам человека. Отримано з А/HRC/RES/20/9 <http://www.refworld.org.ru/docid/50d2fb032.html>.

Проблема соціальної та психологічної адаптації вимушених переселенців і шляхи її корекції. Отримано з <http://ukrbukva.net/print:page,1,45878-Problema-social-noiy-i-psiologicheskoiyadaptacii-vynuzhdennyh-pereselencev-i-puti-ee-korrekcii.html>.

Світлов О. До питання розуміння поняття «міграція» в сучасних соціологічних теоріях. (2012). 18-20.

Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество. (1992). 543

Социальная адаптация мигрантов к социокультурной среде региона. Отримано з <http://www.dslib.net/sociologia-kultury/socialnajaadaptacija-migrantov-k-sociokulturnoj-srede-regiona.html>.

Соціальні виміри суспільства. 2011. № 3. 76 – 88.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ Отримано з- <https://i-soc.com.ua/assets/files/journal/leshch-socio-psy-factors-a5-16-01-2017.pdf>

СОЦІОГУМАНІТАРНІ ЧИННИКИ ІНТЕГРАЦІЇ І КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА. Отримано з- <http://academy.gov.ua/humanity/pages/dop/7/files/267ecd50-11de-436a-8b21-279e508e5592.pdf>

Ставлення до переселенців і волонтерської діяльності. Український інститут Соціальних досліджень ім. О. Яременка 2015.

Ставлення населення України до внутрішньо переміщених осіб. Отримано з-
<https://dif.org.ua/article/stavlennya-naselennya-ukraini-do-vnutrishno-peremishchenikh-osib>

Судаков В. Ресурсні детермінанти процесу трансформації праці та зайнятості.

Ринок праці та зайнятість населення. 2015. № 1. С. 34-38. Отримано з .URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/rpzn_2015_1_11

ТЕОРИИ И ОБЩЕСТВЕННАЯ ПРАКТИКА ПРОИСХОЖДЕНИЯ ГОСУДАРСТВА. Отримано 3-
<file:///C:/Users/%D0%92%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80/Downloads/22.pdf>

Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Випуск 4 (17) .Головні редактори д. екон. н. В.М.Ворона, д. соціол.н. М.О.Шульга. 2017. Отримано з - 550 с.
<https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/maket-2017monitoring.pdf>

Факторы межкультурной адаптации. Отримано 3-
http://revolution.allbest.ru/psychology/00209823_0.html.

ФІЛОСОФІЯ ІНТЕГРАЦІЇ Монографія Отримано 3-
<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/3719>

ФІЛОСОФІЯ ІНТЕГРАЦІЇ Монографія. Отримано 3-
<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/3719>

Шкляр, Л. Є. (2015). Нормандський формат: за і проти.Сценарії для України. *Ірбіс*, сс. 83-88.

Шлях додому С. Рахмінін. Отримано з-<https://zn.ua/ukr/internal/shlyah-dodomu-283003.html>

Штомпка П. Социология социальных изменений. Петр Штомпка пер. с англ. под ред. В.А.Ядова 1996. 223

Явір, В. А. (2017). Реінтеграція: до проблеми визначення, суті та позиціонування у політиці України. *Правова держава*, 61-87. Отримано з http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/PrDe_2017_28_53.pdf

Яковлев, Е. О. (2016). *Сучасна активізація небезпечних змін геологічного середовища донбасу як фактор ускладнення його відновлення*. Отримано з Веб-сайт Національного Інституту Стратегічних Досліджень: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-03/Yakovlev.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток 1

Прес-реліз

Ставлення населення України до внутрішньо переміщених осіб
(результати опитування громадської думки 2015-2018 рр.)

Моніторинг Інституту соціології НАНУ «Українське суспільство» – щорічне загальнонаціональне опитування населення, яке з 2015 року висвітлює динаміку змін у ставленні населення до внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та оцінює суб'єктивний інтеграційний потенціал громад, які приймають вимушених переселенців. Запитання щодо ставлення населення до ВПО, зокрема, готовності місцевого населення до взаємодії з переміщеними особами на приватному, професійному та громадському рівнях, ставились респондентам протягом 2015-2018 років у всіх регіонах України за винятком Криму та окупованих територій Донецької й Луганської областей. Кожного року було опитано 1800 респондентів віком від 18 років.

Презентація опитування «Внутрішньо переміщені особи: реалії і перспективи» проводиться Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Раєт в Україні. Зміст матеріалів презентації є винятковою відповідальністю Раєт та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.

- Результати опитування підтверджують дані міжнародних та вітчизняних установ стосовно напрямків вимушеного переселення: переважна більшість переміщених внаслідок конфлікту осіб залишаються в Україні. Дані також свідчать про суттєве зменшення з 2015 року кількості переміщених осіб, що перебувають за кордоном, у тому числі, сусідніх країнах (див. таблицю 1).

- Пріоритетною територією розміщення ВПО в Україні є підконтрольні Україні райони Донбасу, що межують з зоною конфлікту, та Схід (Дніпропетровська, Харківська, Запорізька області), тож можемо стверджувати, що жителі цих областей найчастіше опиняються у ситуаціях, що передбачають особисту взаємодію з вимушеними переселенцями. Загалом по Україні трохи менше третини опитаних особисто знайомі з тими, хто покинув свої домівки внаслідок нещодавніх подій у Криму та Донбасі. Найбільше ВПО у підконтрольних Україні районах Донецької та Луганської областей – майже вдвічі більше, ніж у інших регіонах.
- Попри те, що масове переміщення населення внаслідок конфлікту стало для сучасної України новим викликом, з яким країна раніше не стикалась, проблема вимушеного переселення не сприймається громадянами України як загроза, що, непокоїть населення найбільше. Проблема напливу біженців, переселенців та приїжджих хвилювала людей у 2015 році не набагато більше, ніж тоді, коли проблеми ВПО в країні взагалі не існувало (для порівняння: у 2012 році 10% опитаних вважали, що люди бояться напливу різних груп мігрантів, у 2014 – 14%, у 2015 – 15%, у 2016 – 20%, у 2017 – 13%, у 2018 – 12%). Тобто з 2014 до 2016 року стурбованість проблемою дещо зростала, але актуалізація загрози, на тлі стрімкого зростання числа переселенців, не була значною, а з 2017 р. впала до передвоєного рівня. А серед найбільших суб'єктивних загроз у 2018 році респонденти назвали зростання цін (74%), безробіття (58%) та невиплату зарплат та пенсій (57%) (див. таблицю 2).
- Оцінюючи умови, яких найбільше не вистачає ВПО з Донбасу (тих, що виїхали з зони конфлікту до інших регіонів України), респонденти назвали, передусім, можливість повернутися додому в будь-який час (34%). На другому місці – можливість знайти легальну роботу (29%) (див. таблицю 3).
- Дослідження конфліктів в інших країнах свідчать про те, що у разі, якщо повноцінної інтеграції переміщених осіб не відбувається протягом тривалого часу, особливо в умовах можливого погіршення соціально-

економічної ситуації та продовження воєнного конфлікту, навколо новоприбулих місцеве населення може утворювати атмосферу недовіри. Результати опитування моніторингу 2018 року підтверджують зазначену тенденцію (див. табл. 4–5). Зокрема, за рік зменшився з 41,5% до 31% відсоток опитаних, які згодні допустити ВПО з Донбасу як громадян, які голосують на виборах Президента України, Верховної Ради або місцевих органів влади. За цей період також зменшилась з 24% до 15% частка респондентів, які готові допустити ВПО з Донбасу як отримувачів податкових, кредитних та інших пільг (див. таблицю 4).

- Абсолютна більшість населення – 71% – переконані, що більшість переселенців з Донбасу вважають себе громадянами України з такими ж правами та обов'язками, як у решти. Проте значна частина українців – 20% у цьому не впевнені, а на думку 8%, ВПО не вважають себе такими громадянами України, як решта. Крім того, у 2017 році 15% та у 2018 році 11% опитаних були свідками конфлікту між переселенцями та місцевими (див. таблицю 6). Найбільше таких конфліктів спостерігалось на Донбасі (на це вказали 25% жителів). Як свідчать результати якісних опитувань (фокус-групи), негативне ставлення приймаючих громад до переселенців подекуди спровоковане надмірною, часто подвійною, підтримкою ВПО у прикордонних до зони бойових дій територіях, з боку місцевих та міжнародних організацій з гуманітарної допомоги.
- Серед чинників, що впливають на міру дистанційованості приймаючого населення по відношенню до вимушених переселенців, найбільш значущими є фактори освіти (чим вона вища, тим дистанційованість менша). Особливо важливим є те, що чинник рідної мови респондентів не має вирішального впливу на готовність до взаємодії з переселенцями з Донбасу та Криму, переважна більшість яких є російськомовними.

РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ

Таблиця 1.

Якщо серед членів Вашої сім'ї, знайомих чи друзів є особи, які покинули свої домівки внаслідок нещодавніх подій у Криму та Донбасі, то де вони зараз перебувають? (% по регіонах та загалом, 2018)

	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас	Загалом
Перебувають у тому населеному пункті чи області, де живу я	5,3	1,2	9,8	12,8	14,5	10,5
Перебувають в іншому населеному пункті чи області України (не там, де живу я)	3,5	7,6	6,2	9,9	22,3	8,4
Перебувають у Росії, Білорусі, Молдові	0,5	3,5	1,0	5,7	13,3	4,0
Перебувають в інших країнах	1,3	1,7	0,5	0,7	2,4	1,3
Не виїжджали, перебувають у зоні конфлікту	4,5	7,3	5,2	8,1	25,9	8,4
Не мають вимушених переселенців серед членів сім'ї, знайомих чи друзів	83,0	69,2	74,1	66,0	34,3	68,7

Таблиця 2. Як

Ви вважаєте, чого люди зараз побоюються найбільше?* (%
2014, 2015, 2018).

	2014	2015	2018
Зростання злочинності	42,5	41,3	43,4
Безробіття	60,2	70,3	57,8
Нападу зовнішнього ворога на Україну	59,6	51,8	36,9
Міжнаціональних конфліктів	35,0	20,1	20,1
Міжрелігійних конфліктів	12,3	7,8	14,7
Напливу біженців, переселенців і приїжджих	13,9	15,1	12,3
Зупинки підприємств	36,0	38,7	27,4
Повернення до старих порядків часів застою	12,0	13,1	11,3
Голоду	33,4	39,0	27,3
Масових вуличних безпорядків	32,8	26,2	21,4
Невиплати зарплат, пенсій тощо	60,8	68,5	57,0
Зростання цін	63,0	75,4	74,3
Встановлення диктатури в країні	16,8	17,4	19,1
Розпаду України як держави	45,9	29,3	25,6
Наслідків катастрофи на Чорнобильській АЕС	9,2	12,2	12,2
Зараження небезпечними для життя інфекціями (туберкульоз, СНІД тощо)	17,4	19,3	23,2
Холоду в квартирі	23,7	25,6	31,3
Інше	5,1	3,7	0,5
По-справжньому нічого не бояться	1,8	0,9	3,4

*Респонденти мали можливість відмітити всі відповіді, що підходять.

Таблиця 3. Як Ви вважаєте, чого найбільше не вистачає переселенцям з Донбасу, які виїхали з зони конфлікту та перебувають зараз в інших регіонах України?* (% , 2017)

Можливості спілкуватися рідною мовою	3,7
Можливості сприйматись у новому оточенні як «свої»	17,0
Можливості підтримувати постійний контакт з їх рідними, які залишилися в зоні конфлікту	23,7
Наявності близьких знайомих у новому оточенні, яким вони довіряють, і які довіряють їм	18,1
Доступу до якісних медичних послуг, у разі потреби	9,4
Можливості знайти постійну легальну роботу, у разі потреби	29,3
Можливості орендувати житло, у разі потреби	18,4
Можливості залишитись у новому місці назавжди, у разі потреби	8,2
Можливість повернутися додому в будь-який час, у разі потреби	33,8
Інше	0,8
Вважаю, що переселенцям всього вистачає	14,2
Важко відповісти	16,7

* Респонденти мали можливість відмітити не більше трьох відповідей, що підходять.

Таблиця 4. Чи згодні Ви допустити вимушених переселенців з Донбасу у тих чи інших якостях (від членів Вашої сім'ї до керівників України)?* (% , 2015, 2017, 2018)

<i>Я згоден допустити вимушених переселенців з Донбасу як...</i>	2015	2017	2018
Членів моєї сім'ї	22,1	26,4	22,9
Близьких друзів	31,6	40,5	34,1
Сусідів	51,1	65,0	58,3
Людей, якими я керую: моїми найманими працівниками, підлеглими тощо	21,3	23,4	20,8
Колег по роботі, які працюють на рівних зі мною посадах	36,8	42,0	34,0
Людей, які мною керують: моїми працедавцями, начальниками, тощо	12,5	18,1	13,0
Людей, які очолюють адміністрацію населеного пункту, де я зараз проживаю	9,8	15,1	10,0
Людей, які очолюють міністерства або державні служби України	9,2	15,1	9,6
Президента України	7,7	13,8	8,0
Громадян, які голосують на виборах Президента України, Верховної Ради або місцевих органів влади	27,0	41,5	31,1
Осіб, які отримують в Україні податкові, кредитні чи інші фінансові пільги	15,2	24,3	15,1
У жодній якості не згодний їх допускати	19,6	12,8	12,9

* Респонденти мали можливість відмітити всі відповіді, що підходять.

Таблиця 5. Чи згодні Ви допустити вимушених переселенців з Криму у тих чи інших якостях (від членів Вашої сім'ї до керівників України)?*
(%, 2015, 2017)

<i>Я згоден допустити вимушених переселенців з Донбасу як...</i>	2015	2017
Членів моєї сім'ї	23,8	29,7
Близьких друзів	34,5	44,2
Сусідів	54,7	67,6
Людей, якими я керую: моїми найманими працівниками, підлеглими тощо	22,0	24,9
Колег по роботі, які працюють на рівних зі мною посадах	38,1	41,1
Людей, які мною керують: моїми працедавцями, начальниками, тощо	13,8	18,8
Людей, які очолюють адміністрацію населеного пункту, де я зараз проживаю	10,4	15,4
Людей, які очолюють міністерства або державні служби України	10,0	15,4
Президента України	8,3	14,2
Громадян, які голосують на виборах Президента України, Верховної Ради або місцевих органів влади	27,9	40,8
Осіб, які отримують в Україні податкові, кредитні чи інші фінансові пільги	14,8	24,6
У жодній якості не згодні їх допускати	17,3	11,3

* Респонденти мали можливість відмітити всі відповіді, що підходять.

Таблиця 6. Згодні Ви чи не згодні з наведеними нижче твердженнями?
(%, 2017, 2018)

	2017	2018
Більшість переселенців з Донбасу вважають себе громадянами України з таким ж правами та обов'язками, як у решти		
Так, згоден(на)	71,5	71,3
Важко сказати, згоден(на) чи ні	20,1	20,4
Ні, не згоден(на)	8,4	8,3
Не відповіли	0	0
Я був свідком конфлікту між переселенцем та місцевим (як, наприклад, сварка у черзі або інше непорозуміння)		
Так, згоден(на)	15,0	11,3
Важко сказати, згоден(на) чи ні	17,3	21,3
Ні, не згоден(на)	67,1	67,4
Не відповіли	0,6	0

Додаток 3.

Стаття 1. Згідно з цим Законом тимчасово, з дня набрання ним чинності з урахуванням положень Закону України "Про створення необхідних умов для мирного врегулювання ситуації в окремих районах Донецької та Луганської областей" на строк до 31 грудня 2021 року включно, запроваджується особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей, до яких належать райони, міста, селища, села, що визначаються рішенням Верховної Ради України (далі - окремі райони Донецької та Луганської областей).

Стаття 2. Законодавство України в окремих районах Донецької та Луганської областей на період дії особливого порядку місцевого самоврядування діє з урахуванням особливостей, визначених цим Законом.

Стаття 3. Держава гарантує відповідно до закону недопущення кримінального переслідування, притягнення до кримінальної, адміністративної відповідальності та покарання осіб - учасників подій на території Донецької, Луганської областей

Органам влади та їх посадовим (службовим) особам, підприємствам, установам, організаціям усіх форм власності забороняється дискримінація, переслідування та притягнення до відповідальності осіб з приводу подій, що мали місце у Донецькій, Луганській областях.

Стаття 4. Держава гарантує відповідно до Закону України "Про засади державної мовної політики" право мовного самовизначення кожного жителя в окремих районах Донецької та Луганської областей щодо мови, яку вважає рідною, вибору мови спілкування, вільного користування російською та будь-якою іншою мовою у суспільному та приватному житті, вивчення і підтримки російської та будь-якої іншої мови, їх вільний розвиток і рівноправність.

Стаття 5. В окремих районах Донецької та Луганської областей місцеве самоврядування здійснюється відповідно до Конституції та законів України відповідними територіальними громадами безпосередньо та через органи місцевого самоврядування.

Стаття 6. Для забезпечення узгодженої діяльності органів місцевого

самоврядування та центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення розвитку окремих районів Донецької та Луганської областей Кабінет Міністрів України, міністерства, інші центральні органи виконавчої влади можуть укладати з відповідними органами місцевого самоврядування угоди щодо економічного, соціального та культурного розвитку окремих районів

Додаток 4.

Презентація опитування «Внутрішньо переміщені особи: реалії і перспективи» проводиться Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Рац в Україні. Зміст матеріалів презентації є винятковою відповідальністю Рац та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.

Яку модель врегулювання конфлікту обрати Україні? Мінські угоди являють собою стратегію врегулювання конфлікту, нав'язану Україні зовнішніми гравцями, на основі боснійської моделі вирішення територіальної проблеми. Натомість Україна має розробити власну стратегію врегулювання конфлікту на Донбасі, проаналізувавши сильні й слабкі сторони вищеперерахованих моделей. Аналіз чотирьох моделей вирішення територіального конфлікту дає можливість зробити певні узагальнення. Боснійська модель буде найгіршим варіантом врегулювання конфлікту на Донбасі з огляду на мир ціною обмеження суверенітету та посилення внутрішніх протиріч. Реалізація хорватської моделі призведе до серйозних людських, матеріальних та іміджевих втрат України. Водночас застосування пакистанської моделі щодо ОРДЛО загрожуватиме подальшим дробленням України. Як наслідок, німецька модель є найвигіднішим сценарієм вирішення проблеми Донбасу для України, хоча ця модель орієнтована не на сьогоднішні реалії, а створення сприятливих передумов у віддаленому майбутньому. У короткостроковій перспективі зусилля України мають бути зосереджені не стільки на врегулювання конфлікту на Донбасі, скільки на мінімізацію його негативних наслідків для нашої держави. Україні слід розуміти, що вирішення конфлікту на Донбасі на умовах Києва можливе лише у випадку внутрішньої консолідації української держави. Незалежно від конфлікту на Донбасі та анексії Криму, Україні необхідно передусім побудувати ефективну модель держави на 90% території, які контролюються урядом. Кінцева ціль такої політики полягає у формуванні України як території свободи, безпеки, верховенства права, добробуту, захисту приватної власності з мінімальним втручанням держави в усі

сфери, за винятком оборони, зовнішньої політики, правопорядку й податків. Якщо громадяни України відчують на собі ці блага, тоді повернення ОРДЛО буде лише питанням часу. Тиск країн Нормандської четвірки на Україну обмежує поле для маневру Києва. Як наслідок, в ході переговорного процесу позиція України повинна базуватися на наступних принципах:

- **Легітимність.** Політика України щодо ОРДЛО має визначатися суспільним консенсусом з усіх чутливих питань, не поглиблюючи суспільний розкол;
- **Суверенітет у міжнародно-визнаних кордонах.** Жодне рішення щодо збройного конфлікту не повинно «відкривати двері» для втручання зовнішніх гравців у внутрішні справи України (Конституція України, державний устрій, економічна та політична модель розвитку) чи обмежувати свободу дій Києва на міжнародній арені;
- **Національна безпека.** Будь-які кроки України щодо ОРДЛО не мають суперечити інтересам національної безпеки, включаючи обороноздатність, нетрадиційну безпеку та людський вимір безпеки;
- **Рациональне використання обмежених ресурсів.** Фінансові, військові, матеріальні та людські ресурси мають вкладатися у пріоритетні сфери розвитку держави з метою закладення фундаменту ефективної державної моделі;
- **Гуманізм.** Україна повинна наголошувати на максимальному дотриманні міжнародного гуманітарного права щодо цивільного населення, військовополонених та інших осіб, над якими Київ втратив юрисдикцію в силу збройного конфлікту. Практична неможливість Києва гарантувати безпеку і права цих громадян має компенсуватися створенням безпечних передумов для активнішого залучення представників Міжнародного Комітету Червоного Хреста, ООН, Ради Європи, ОБСЄ та неурядових правозахисних організацій в зону конфлікту;
- **Повернення проблеми Криму до переговорного процесу.** Насильницькі викрадення та кримінальні переслідування громадських активістів в анексованому півострові за політичними ознаками може забезпечити Україні та міжнародній спільноті додатковий важіль тиску на Росію;
- **Неприпустимість обміну Криму на Донбас.** Потенційні поступки Росії щодо Донбасу не повинні супроводжуватися пом'якшенням позиції України щодо Криму. В умовах зростання тиску країн Нормандського формату Україна змушена розглянути проміжні кроки щодо ОРДЛО. У нинішній ситуації одним з проміжним рішень України може бути визнання 27 ОРДЛО територіями, тимчасово

окупованими Росією. Такий законодавчий акт покликаний надати Україні наступні переваги: • Продемонструє на весь світ відмову України від повернення ОРДЛО силовим шляхом та неможливість виконувати свої міжнародні зобов'язання щодо цих територій в силу воєнної окупації Росією; • Позбавить Україну фінансового тягаря, пов'язаного з утриманням неконтрольованої території; • Збільшить свободу зовнішньополітичних маневрів України; • Відповідатиме інтересам більшості громадян України, не провокуючи значний суспільний розкол. Зокрема, 42% українців підтримують визнання ОРДЛО тимчасово окупованими територіями на законодавчому рівні, 42% виступають за припинення будь-яких економічних зв'язків між Україною та неконтрольованим Донбасом, а 44% вважають за необхідне винести це питання на всеукраїнський референдум²⁶. Практична реалізація такого кроку вимагає внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», розширивши його дію на територію ОРДЛО. Визнання ОРДЛО тимчасово окупованою територією може спиратися на низку міжнародних механізмів. Перш за все, ст. 41 «Положення про закони і звичаї суходільної війни» IV Гаазької конвенції 1907 р. передбачає наступне: «Територія визнається захопленою, якщо вона дійсно перебуває під владою ворожої армії. Захоплення поширюється лише на ті області, де ця влада здійснена і в стані проявляти свою діяльність»²⁷. Схвалений ПАРЄ звіт Марієлли Бекк «Засоби правового захисту у випадках порушень прав людини на українських територіях, непідконтрольних українській владі» є вагомим аргументом України на міжнародній арені, який визнав, що ДНР/ЛНР створені, підтримуються та ефективно контролюються Росією, повністю залежні від Росії, яка де-факто здійснює контроль над цими територіями²⁸. Крім того, позови України проти Росії до Європейського суду з прав людини та інших міжнародних арбітражів будуть додатковими аргументами визнання ОРДЛО тимчасово окупованими територіями у випадку винесення рішень міжнародних інстанцій на користь Києва. Довгострокове рішення України щодо конфлікту на Донбасі та майбутнього ОРДЛО має бути відкладене на віддалену перспективу. Цей вибір залежатиме від майбутніх тенденцій політичного, економічного й цивілізаційного розвитку України, швидкоплинних

змін у міжнародному середовищі, еволюції ролі Росії у світовому порядку та на пострадянському просторі, а також динаміки суспільної думки населення України щодо цих чутливих питань. З урахуванням відсутності національного консенсусу першим кроком на шляху врегулювання конфлікту на Донбасі має бути суспільно-політичний діалог усередині України. Для цього необхідне проведення прозорих та відкритих дискусій між політичною елітою та суспільством навколо місця України у світі, цивілізаційного вибору, конституції, форми державного устрою, відносин з ЄС, НАТО, Росією та державами Заходу, а також проблем Криму і Донбасу. Обрання Дональда Трампа 45-м президентом США може стати каталізатором зрушень у питанні врегулювання конфлікту на Донбасі. З одного боку, не виключається посилення тиску Росії на Україну в умовах передачі влади у Білому домі, який стане тестом для майбутньої політики Вашингтона щодо Москви. З іншого боку, суперечлива риторика Трампа робить невизначеним порядок денний відносин США з Росією та Україною в найближчі чотири роки. У цьому зв'язку Україні слід зайняти чітку позицію у взаєминах зі США і запропонувати своє бачення врегулювання конфлікту, не чекаючи перших кроків Трампа навесні 2017 року.